

Mag^r A. Schauman
högskolebibliotek
af forf.

En tur genom Österbotten.

Etnografisk reseskildring

af

Z. S. Schulén

Särtryck ifrån «Joukahainen» IX vihko, jemte forts.

Helsingfors,

Finska Litteratursällskapets tryckeri.

1883.

Gässa af Aug. Schannans arfvingar

1921.

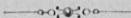
En tur genom Österbotten.

Etnografisk reseskildring

af

Z. S. [Cholin]

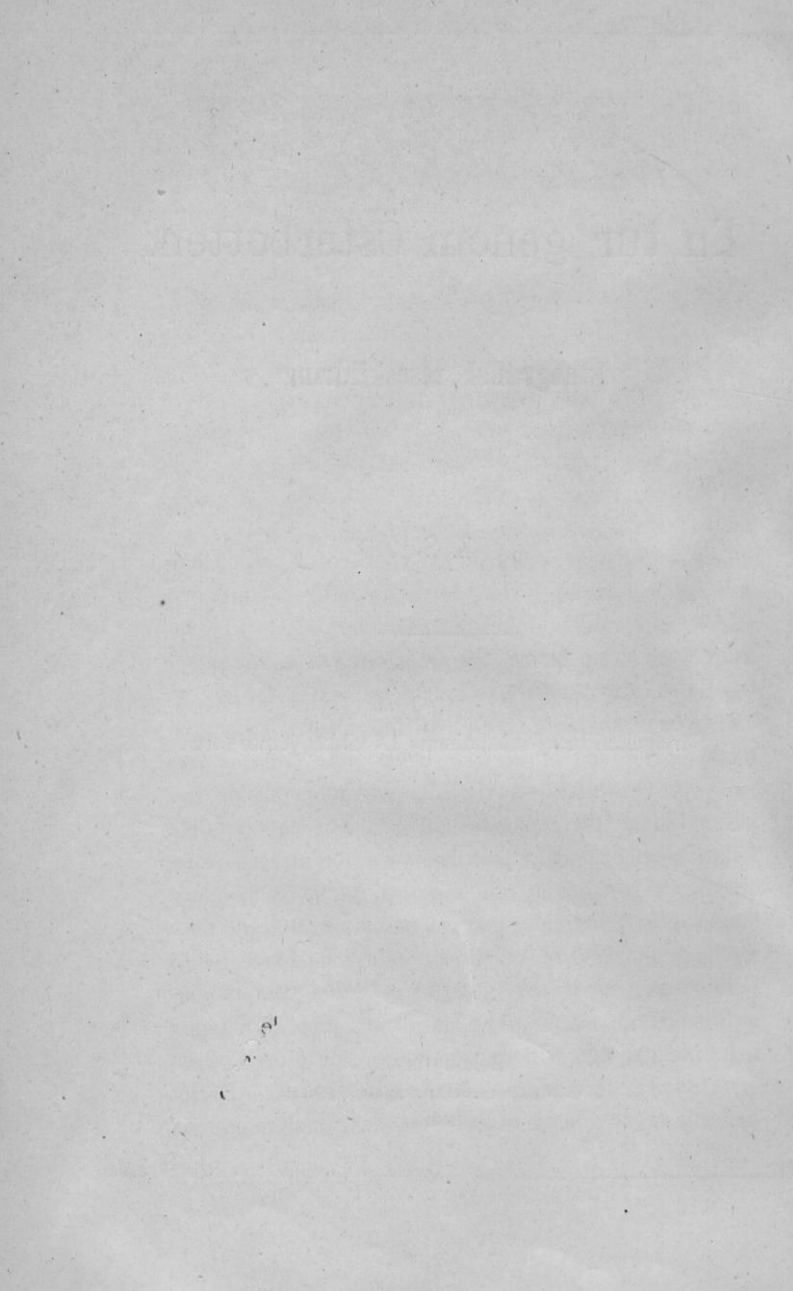
Särtryck ifrån «Joukahainen» IX vihko, jemte forts.

Helsingfors,

Finska Litteratursällskapets tryckeri.

1883.

En tur genom Österbotten.

Företal.

Efterföljande reseskildring har redan på sjunde året sofvit i lådan, sedan den ursprungligen skrefs och af Österbottniska afdelningen välvilligt nog prisbelöntes, ehuru icke omfattande mer än knapt hälften af hvad den var ämnad att innehålla, och befordras nu till trycket allenast i följd af upprepade vänliga påtryckningar från deras sida, hvilka icke vilja undanhålla ett fosterländskt sinnadt publikum ens de ringaste bidrag till belysande af Finlands egendomliga folklif förr och nu. Det har varit författarens afsigt att då någon gång tid, lust och läglighet vore för handen såväl närmare granska och kontrollera de temmeligen flyktiga observationer och reflexioner han i detta opus gifvit till bästa, som äfven slutföra det samma enligt den ursprungliga planen, men de nämnda tre oundgängliga vilkoren hafva hittills aldrig på en gång varit uppfyllda, — tyvärr icke ens nu. Derfor bedes läsaren vänligen blunda eller «se genom fingrarna»

om han vid genomögnandet af dessa en ung students reseminnen skulle påträffa tankar och omdömen, som icke synas öfverensstämma med hans egen grundligare erfarenhet.

Såsom känt, utsände österbottniska studentafdelningen, efter andra afdelningars föredöme, i början af april månad år 1876 ett par unge medlemmar, åtföljde af en artist, på rundresa kring fosterbygdens landamären i ändamål att göra insamlingar och uppköp af etnografiska föremål, förnämligast klädedrägter och bohagsting. — Man hade nemligen för afsigt att vid den snart börjande allmänna finska konst- och industri-expositionen uti en särskild utställning försöka framvisa en så fullständig bild, som möjligt, af vårt lands etnografiska förhållanden. — Detta var således resans närmaste syftemål, hvilket den österbottniska allmänheten i stad och på land välvilligt hade understödt med penningebidrag, i det hopp att, såsom man åsyftat, härigenom grunden skulle läggas till ett etnografiskt nationalmuseum.

Då det nu mera icke var tid till några grundligare etnologiska studier, utan, såsom sades, hufvudsakligen gälde blott *insamling* af dragter, konstföremål, utensilier m. m. samt likaledes blott *afteckning* eller fotografering af folktyper, stuginteriörer, och landtlig arkitektur i allmänhet, komma sjelffallet icke heller i reseberättelsen några verkligt vetenskapliga forskningsresultat att framläggas; dock våga vi hoppas, att de iakttagelser af det mest i ögonen fallande egendomliga, hvilka under resan här och der gjordes,

skola kunna tjena såsom bidrag till kännedomen om Finlands natur och folk. Vidare, då expeditionen under sin tur genom Österbotten snart sagdt på hvarje ort träffat personer af olika stånd och samhällsställning, hvilka varmt intresserat sig för hennes uppgift och, der de det kunnat, i uppoffrande beredvillighet tillhandagått med upplysningar, råd och bistånd, vore det för berättaren en sann tillfredsställelse att till dessa personer, — *ingen nämnd och ingen glömd!* — med tacksam hogkomst få adressera en kort redogörelse för expeditionens vexlande öden.

För bättre öfversigt skull har berättelsen blifvit indelad i tvenne hälfter; den förra, kallad „*Slädpartiet*“, behandlar färden på slädar norrut, till Uleåborg, samt österut till Yli-Kiiminki, och den senare * åter — „*Kärrpartiet*“ — skizzerar återtåget på skjutskärror söderut, vistelsen i Vörå och Ala-Härmä samt utflykten från Alavo till Töysä kapell vid landskapets östra gräns.

Slädpartiet.

I. Norrut.

Den 6 April på morgonen, då studenterna i Helsingfors redde sig att sjunga för Johan Vilhelm Snellman, förde oss bantåget bort från hufvudstaden, utrustade som vi voro för vår upptäcktsresa med välspäckad börs, med hurtigt mod och allehanda glada förhoppningar.

* Det är just denna del, som tyvärr icke blifvit fullbordad.

Vi förde med oss goda rekommendationer och helsningar till bekantas bekanta i «provinsen», särskildt voro vi instruerade att besöka hvarenda prestgård, som låge vid vår väg och slutligen smickrade vi oss med hoppet om ett gunstigt emottagande äfven i städerna, ty i dem hade så mången ung tärna gått trötta steg för våra insamlingslistors skull. Allt detta bidrog att gifva resenäererne en «gemytlig» stämning vid afresan. Helsingfors' molnhimmel gret varma afskedstårar öfver oss i morgonstunden, då vi anträdde färden; Tavastehus' blida vårsol bestrålade vår middagsväg och Tammerfors' mjuka snöflingor höljde oss i ett tjockt täcke då det begynte qvällas. Norrut bar det, mot polens grannskap, och vägen togs enligt gifna order, genom södra finska Österbotten upp mot Nykarleby, dädan strandvägen skulle följas till Uleåborg, om ej längre. Vi ämnade sedan återvända genom inre delen af landskapet till Vasa-traktens svenska socknar. Vi ville skynda mot norden så länge slädföret varade och hoppades på återvägen kunna dröja här och der på orter, dem vi funnit lämpliga att genomforska. Denna reseplan nödgades vi dock sedermera något förändra, hvilket framdeles skall visas.

Alavo. Utan att skildra den äfventyrliga färden genom det djupa flödvattnet på Näsijärvis vikar, eller den nöjsamma invikningen till Ruovesi prestgård, inträda vi med ens i *Alavo* socken, för att der hålla den första korta rasten på egen botten. Den söderifrån kommande, som nyss lemnat Suomenselkäs höjder bakom sig, befinner sig här i Österbottens för-

stuga, hvars yttre vägg är den nämnda bergsträckningen och hvars inre vägg kan tänkas stå redan vid närmaste grannsockens råskilnad, — om man nemligen följer den stråt vi inslogo. Land och folk hafva betydligt förändrat sig; det är icke mera Tavastland, men det är ej heller fullt österbottnisk natur. Ända till inemot Kahra * gästgifveri på norra sidan synes landet fortfarande kuperadt men här får man säga farväl åt Tavastlands kullar och kitteldalar, för att inträda på den vidsträckta österbottniska slätten. Liksom sjelfva landskapet synes äfven folket i denna trakt utgöra en öfvergångsform mellan tavastländskt och österbottniskt, hvilket är skönjbart såväl af ansigtstypen, som af seder och sinnelag, boningssätt, industri m. m. Vid jämförelse med förhållandena i grannlandskapet Tavastland, märker man att boningshusen börja resa sig till ansenligare höjd, ofta bygda i tvenne våningar, men att äfven i sådana hus fönstren mångenstädes äro låga och få. Österbottnisk smak kan man finna uti sättet att inreda stugan, uti prydnader på möbler och husgerådssaker. Skämtvis kunde sägas — för att taga ett enda exempel — att för den, som kommer från sydligare, slöjdfattiga nejder, går solen upp i Alavo, eller tvärtom för den norrifrån kommande dersammastädes ned; och sker icke denna upp- eller nedgång på himlahvalfvet, så sker den åtminstone på *sängkarmen*, hvilket hvar och en är i tillfälle att öfvertyga sig om vid inträdet i ett främmandrum i första bästa bondgård. Denna sol på sängkarmen är skuren i träd, samt förgylld eller gul-

* Numera *Sarvikas*.

målad, hurudan än karmens bottenfärg må vara. Öfver sjelfva sängen, som egentligen är en uppbäddad utdragssoffa, är vanligen ett brokigt löstäck, eller en rya kastad. — Arbetsstugans sängar deremot, som sakna karm, äro s. k. «högsängar», med tvenne britser öfver hvarandra, framtill täckta af brokiga sparlakan, som på sydösterbottnisk dialekt kallades „*erustoita*“ (edustoita), på svenska „*follotan*“, (förlåtan, förhängen). Anblicken af denna prydliga sängställning säger snart att vi befinna oss i en sydösterbottnisk bondstuga. — I Alavo finnes dock icke högsäng i hvarje gård, utan den fula, låga säng, som i Tavastland och andra trakter af landet begagnas, och som i Nordösterbotten flerstädes kallas „*süpisänky*“, är temmeligen vanlig äfven här.

Då det i Helsingfors blifvit beslutadt att vid utställningen låta hvarje Finlands landskap representeras genom en stuga, hvilken borde framvisa det för landskapet egendomliga i boningsväg samt om möjligt ega några figurer (mannequiner), iklädda intressanta folkdräkter från nutiden eller fädrens tid; och då vidare Österbottens studentafdelning önskade att detta landskap, såsom bebodt af flera olika folkstammars afkomlingar, vid expositionen skulle företrädas af om möjligt trenne * stugor, en finsk och en svensk från södra, samt en finsk från norra delen af landskapet, ålåg det alltså nu expeditionen att i södra delen af Vasa län,

* Vi inköpte under fortsättningen af vår färd verkliga inventarier till tre stugor, en från Kiiiminki, en från Härmä och en från Vörå, ehuru hvarken vid expositionen eller sedermera i etnografiska museum funnits utrymme till uppställande af någon annan än den från Härmä.

der finska talas, uppsöka en lämplig stuga, hvilken för ofvannämnda ändamål kunde kopieras. Det torde icke förvåna någon, att vi med hänsyn härtill genast från början lemnade Alavo ur räkningen, i synnerhet som det skulle varit ytterst svårt att sammanskaffa några fullständiga presentabla kostymer från denna trakt.

Man talade visserligen om en knäbyxe-kostym för män, hvilken skulle begagnats i början af detta århundrade och hvartill hörde i högtidslag rock med långa skörten, benämnd efter det högtidligaste tillfället i en bondemans lif „*vihki-takki*“ eller brudgumsrock, samt hög, mörk filthatt. Denna rock stod dock icke nu att finna. Redan före vår ankomst hade socknens folkskolelärare anställt efterspaningar och skickat bud till gamla personer, hvilka troddes hafva något förvaradt, men hittills hade blott ett par obetydliga persedlar sammanbragts, och sjelfva folket tycktes misstro och med en viss vidskeplig fruktan betrakta det företag, som bragts å bane. «Hvad hade man med deras afsomnade förfäders qvarlåtenskap att göra? — Ville man drifva gäck dermed? Eller behöfdes den till några hemliga konster?» Det var omöjligt att begripa huru herrskaperna kunde hafva nöje eller nytta af att ega gamla, malätna, luggslitna paltor, som bondemän och kvinnor för långa tider tillbaka burit och lagt af. En kvinna, som åtagit sig att färdas omkring för att höra efter slika saker, hade efter någon dag kommit med återbud, ansatt som hon var af häftiga samvetsförebråelser öfver att hafva lånat sin tjänst till ett så tvetydigt företag. En annan kvinna, hvilken man ville afhända ett par gamla brudhandskar,

hade efter mycken tvekan förmåtts att afstå dessa först då hon på sin fråga «till hvad ändamål», af prestfrun fått det svaret, att «när kejsarn i sommar kommer till Helsingfors, till utställningen, vill han se huru finska folket gick klädt, då hans farfader Alexander I reste genom landet.»

Det torde icke vara ur vägen att påpeka huru förklarlig denna allmogens misstro är; ty när har väl förut herremannaklassen befattat sig med böndernas klädsel eller öfverhufvudtaget aktat på huru deras husliga lif i alla detaljer gestaltat sig? Har icke i alla tider en bondefysionomi framstälts såsom dumhetens symbol? — Men misstron har en djupare grund än så: den resulterar ur det månghundraåriga förtrycket, ur de bedrägerier, hvilka kronans fogdar och städernas krämare i forna tider läto komma sig till last. Man kan därför icke begära att allmogen nu utan vidare skall förstå att rätt uppskatta den nya tidens nyss vaknade sträfvan hos de bildade klasserna att godtgöra hvad de försummat, att närmare efterse huru det folk, från hvars sköte de sjelfva utgått, hvars lif de en gång lefvat, sedan dess utvecklats sig, och hvad det bibehållit såsom arf från framfarna tider, jemte det man i humanistiskt intresse nu mer än någonsin anstränger sig att med ett slag rycka detta folk ur dess konservativa flegma till den moderna kulturutvecklingens svindlande höjd. För oss var det också den svåraste uppgiften under vår resa att för menige man tydliggöra ändamålet med våra forskningar och vår tillämnade exposition. Vi nödgades ofta helt och hållet afstå från försöket, inseende fruktlösheten deraf. På de orter, der tidningsläsning var allmännare, så-

som i norra Österbotten, bemöttes vi dock med vida mindre misstro, hvarom mera framdeles.

Sedan vi vidtalt välvillige personer att till vår återkomst, hvilken förmodades ske samma väg, hopbringa hvad finnas kunde, och folkskollärefamiljen gifvit oss löfte om fortfarande medverkan, reste vi vidare mot norr.

Kuortane. Vid passerandet genom *Kuortane* uppsöktes naturligtvis prestgården, dit vi hunno vid midnattstid, och eftersom följande dag råkade vara söndag, bådo vi pastorn att efter gudstjenstens slut för gubbarne uppläsa den etnografiska komiténs bulla, vår tryckta maning till allmänheten («yleisölle»), hvilket han ock gjorde med den påföljd, att åtskilliga personer lofvade hämta sådana föremål vi fikade efter.* På återvägen skulle vi skörda, nu måste vi framåt. Dessförinnan gjorde vi ledsagade af pastorn ett besök på Maannus hemman, der vi vänligt undfagnades och mottogo åtskilliga upplysningar, köpte en snygg rya, aftecknade ett hörnsåp med kärilhylla, studerade stugornas inredning o. s. v. Vi medförde dessutom från besöket en bred, rostig pik, slipad som en knif, hvilken blifvit funnen i ett kärr nära Salmi slagfält. Hos en 88-årig inhysing på prestgården tillbragte vi äfven en stund, lyssnande till hans historier från 1808 års krig, då han ofta förde föror med proviant för den ena

* På återvägen lemnades oss ett par intressanta stenredskap samt en liten surmjölsstäfva af enträd med åratalet 1528 i botten.

eller andra armén. Historierna, i hvilka «se kapraari» (en viss korpral) spelade en framstående rol, öfverensstämde så vidt vi kunna erinra oss, med kända skildringar öfver kriget.

Men såsom ett apropos härtill kan jag omtala en sägen, hvilken jag för längesedan hörde om Kuortane sjö, och som ännu befans gängse i trakten. I forna tider, då det en gång var krig i landet, skulle en lappgubbe begifva sig öfver sjön för att varna de på andra sidan boende för något hotande fiendtligt öfverfall, men då icke någon båt fans till hands, steg gubben i en „*kuurna*“, hvarmed väl menas ett utgröpt trädstycke eller tråg, och praktiserade sig dermed öfver vattnet. Men på det att ingen olycka skulle hända, enär farkosten var så vådlig och roddarn sjelf så skral, så signade han sjön mot ofärd. Derför har också i mannaminne aldrig någon människa drunknat ifrån båt i denna sjö, som efter lappgubbens trollade farkost fick namnet «Kuurna-järvi» eller Kuortane.

På *Rasinperä* gästgifvargård upptäckte vi en gammal liten släde af urmodig fason, målad med röda rosor på grå botten, hvilken återvändande skjutskarlar plägade få låna. Denna s. k. „*pulkka-reki*“ sades härstamma allt ifrån stora ofredens tider, då den skall hafva tillhört en viss Matti Rasinperä, hvilken blef både hängd och bränd («hongass' poltettu»). Hans namn lär hafva funnits inristadt i en trädstubbe vid Töysä-vägen. Släden förärades, jemte en annan af föga yngre datum, på vår hemställen af Juho Rasinperä och man lofvade för 10 mark transportera dem till Tammerfors. Efter vexlande öden hamnade de slutligen i studenternas etnografiska museum.

Vi hade gerna uppehållit oss längre i Kuortane, ty folket behagade oss, och skulle kanske funderat på att derifrån taga vår sökta stuga, om icke orten legat så långt ifrån stad, att man skulle haft svårt att förmå någon fotograf att göra resa dit. Den medföljande artisten hade väl för uppgift att afteckna stugor och bohagsting eller andra intressanta föremål, som ej kunde medföras, men goda ansigtstyper, som vore för orten karakteristiska, skulle naturligtvis en fotograf vida snabbare och säkrare återgifva.

Vi sade därför farväl åt Kuortane och fortsatte vår färd. En munter liten «kyytimies» sjöng för mig under vägen:

„Hyvästi kultaseni,
Hyvästi lintuni!
Mun lähteä nyt täytyy
Pois kotomaaltani!“

De klara tonerna ljödo vidt omkring i den ensliga skogen.

Lappo. Efter några timmars resa anlände vi midt om natten till *Lappo*. Genast följande morgon besökte vi hvardera af de gästvänliga prestgårdarna, hvilket ju hörde till vår uppgjorda reseplan, samt underrättade oss om förhållandena i denna socken. I Lappo utträttades för öfrigt icke mycket; vi gjorde hvad vi för tillfället kunde, då vi öfvertalade en landthandlande och en nämndeman att för vår räkning hopsamla alla antiqviteter, som kunde öfverkommas. Särskildt skulle man spana efter återstoder af den sist aflagda folkkostymen, hvartill hörde korta tröjor, sämisk-byxor med knappar

och spännen, höga hillerskinnsmössor m. m. m. m. Nuförtiden märkas i Lappo lika litet som i nyss passerade socknar några särdeles afstickande brokiga folkdrägter. Men jag begagnar tillfället att påpeka ett egendomligt förhållande med afs. å klädedrägten, hvilket i Lappo lika väl som i många andra trakter af vårt land kan iakttagas, nemligen den öfver allt i Österbotten förekommande skilnaden mellan de andligt och de verldsligt sinnades klädsel. De förre kallas „*körttiläiset*“ eller „*körttiläiset*“, „*skörtare*“, med afseende på den förta tröjan med sina små skörten, som både man och qvinna begagna. Körttiläiset hata alla lysande färger. Under den bekanta pietistiska rörelsens tider predikade nemligen mången andans man krig mot de då herrskande beklädnads-moden och rådde att aflägga alla brokiga plagg såsom verldsliga och fåfänga. Märkvärdigt nog återupptogs med anledning deraf allmänt en icke så långt förut aflagd nationalkostym, — densamma som nu begagnas. Vinsten var icke stor i andligt afseende, men sjelfva drägten är enkel och praktisk och alla, som bära den, igenkännas från andra genom ett visst utseende af snygghet. Männen kamma sitt hår med bena midt öfver hjessan och bära hatt i helgdagslag. Qvinnorna hafva, utom på hufvudet, äfven på halsen eller rättare öfver axlarna en bomullsduk, hvars snibbar läggas kors öfver bröstet och fästas med nålar. Deras tröja är åtsittande kring lifvet och har något längre skörten än männens. Dermed skilja sig nu desse från de verldsligt sinnade, som kallas „*suruttomat*“, d. ä. „*sorglöse*“ och som kläda sig efter tycke och smak. — Det torde vara allom bekant att äfven i mångt pietistiskt herrskapshus i Österbotten

ännu den karakteristiska benan i pannan hos männen och den i kors stuckna halsduken hos fruntimren påminna om gamla goda tider.

Innan vi lemna Lappo kan jag icke neka mig nöjet att omtala en sed, hvilken här sedan vid pass sjuttio år tillbaka lär hafva varit bruklig och som i sig innehåller en rätt intressant bit allmogelif.

Låtom oss för en stund tänka oss bort från vinteris och driv framåt till den leende sommarens glada värf! Solen å bär åter lugn och fri sitt bruna vatten ned mot Bottenhafvet, speglade än grönskande lummiga stränder, än böljande åkerfält, än tätt bygda bondbyar i sin väg. Det är den 17 juli, kl. fyra på morgonen. Nära kyrkan på den udde, der Nurmo och Lappo åar rinna tillhoppa, har en talrik människoskara församlat sig; vid stranden ligga en hop långa, smala flodbåtar färdigt utskjutna; förspända hästar vänta i närheten; hvart gäller färden? Se närmare på utrustningen! Båtstammarne prydas af talrika liar och räfsor; till ängs skall det bära, till höbergning, till en oblodig skörd på «Lappos slätter». I dag är detta arbetes första dag, därför har ängsfolket klädt sig i högtidsdrägt, ungdomen i helt och hållet hvita kläder; därför äro hästarne prydda med bjellror och kurirklockor i öfverflöd, därför sorlar folkskaran så glädtigt och högljudt. Väggkost för en hel vecka lastas i båtarne, ty ängarna äro långt aflägsna och det är icke tid att dagligen vända hem för att rasta och proviantera. Under ståt och glam har ängsfolket ändtligen gått ombord och packat sig samman ända till 20 personer i hvarje af de smala farkosterna. På rodd tänker ingen; i hvarje båt finnes blott en åre

och den håller en styrande ungersven. Det är hästarne, som skola föra sällskapet nedför ån; de äro förspände med långa linor, hvilka fastgöras vid en öfver båtstammen fritt rörlig stång, hvars andra ända är fäst med merlor vidpass midt i båten. På denna inrättning beror nemligen helt och hållet möjligheten af båtens styrande ty jemte det båten drifves framåt kan den dermed länkas än längre ut i strömmen, än närmare stranden.

Nu äro alla förberedelser undangjorda; de unga ridsvennerne hoppa upp på hästryggarne, bjellrorna pingla och skramla, och det egendomliga tåget sätter sig i rörelse nedåt floden. Hästarne vandra nära åbranten på trampade stigar och föra båtarna framåt med «levvande kraft». Den hvitklädda ungdomen uppstämmer friska folkmelodier och luften genljuder af toner i den tidiga morgonstunden.

Färden utsträckes ofta halftredje mils väg ned mot Yli-Härmä, der Lappoboerne ännu ha sina ängar. Naturligtvis uthärda männen icke att sitta med torr mun en så lång väg, utan bränvins-pullorna göra flitigt sin rund i laget.

Ganska beqvämt fortskaffar sig ängsfolket sålunda både nedför och uppför elfven, men dragarens lott är dervid minsann icke att rosa, ty vägen är smal, branten nära, och då i ån utfallande bäckar skola passeras, måste de simma öfver, bärande sine pådrifvare på ryggen.

Sjelf har den, som berättar detta, icke varit åsyna vitne till en sådan egendomlig ängsfärd i Lappo, men har på liknande sätt färdats uppför *Esse* å i breda, starkt bygda lodjor, hvilka hemtade plankor från

närmaste såg. En sådan färd är synnerligen angenäm under en solig sommardag, då båten glider fram mellan lummiga, blomsterklädda stränder, sådana som Esse ås. — Det är verkligen förvånansvärdt att icke våra konstnärer — målare eller skalder — fått sigte på en så egendomlig folksed; motivet borde vara ganska tacksamt för behandling.

Ett tacksamt ämne vore äfvenså de hvitklädda flickornas dans på åbron i Lappo kyrkoby en vacker helgdagskväll om sommaren, hvilken sed vi lika litet funnit någonstädes skildrad. Året efter den etnografiska resan såg jag denna dans utföras om midsommarqvällen ehuru vädret var ruskigt. Dervid råder den egendomliga anordning, att gossarne uppställa sig längs bröstvärnet på båda sidor om bron, medan flickorna tråda dansen i midten och efter behag inbjuda kavaljerer, som de särskildt vilja gynna.

Men vi få lof att förfoga oss tillbaka till expeditionens slädar, för att med dem åla vidare till nästa socken. Sedan vi lemnat Lappo elfdal går vägen öfver en hög och delvis rätt ödslig mo, tills vi åter i Kauhava komma ut på slätten. Der uppe på mon står vid en böjning af vägen „*Hyypen Kivi*“, hvarom traditionen vet förtälja att den skulle utgöra en till sten förvandlad vagn, som bortförde en undan stora ofreden flyktande familj. Stenen har verkligen någon likhet med en uppspänd sufflett. — På återvägen till H:fors observerade jag närmare Lappo till venster om vägen en i berget uthuggen fördjupning, hvilken vid mätning befans vara omkring 44 aln i omkrets samt c. $3\frac{1}{2}$ aln djup. Kringkastade stenflisor innehöllo ymnigt svafvelkis. En förbigående person upplyste att

stället kallas: „*Pruukin Prunni*“ och att der för långa tider tillbaka bedrifvits bergsbruk.

Kauhava. Hunne till *Kauhava* gästade vi på skild inbjudning några dagar hos ortens aktade befallningsman. Vi hoppades nemligen i denna socken finna det vi sökte och skulle nu se till om de nödiga vilkoren kunde uppfyllas. För den skull gjorde vi, led-sagade af befallningsmannen, utfärder i byarna, bland hvilka utfärder i synnerhet en, den till *Huhmarkoski*, efterlemnade hos oss trefliga minnen. I Huhmarkoski gård hvars namn sades vara härledt deraf, att i en håll vid den närbelägna forsen skola finnas tvenne s. k. «jättegrytor», hvilka hafva formen af den trämortel, hvari gryn, tobaksblad, salt, m. m. stampas och som heter „*huhmari*“, der bodde nu en gammal inhysing, som troddes hafva bevarat sin forna drägt. Till denne styrde vi först vår kosa. När vi inträdde i stugan satt mannen på en bänk vid fönstret och snodde mellan fingrarna af grofva blår ett garn, som han med det samma lindade upp på en vef. Vår ciceron inledde ett samtal med honom (på finska naturligtvis): «Nå, god dag Erik, hur står det till?» — Den besynnerlige mannen rörde ej ens på hufvudet, för att se hvem som talade med honom, än mindre gaf han något svar. Sedan frågades upprepade gånger hvad garnet han snodde skulle användas till: «till fiskbragder kanske?» — «Nej», svarade han ändtligen, skjutande sin väldiga tuggbuss åt sidan, «det är allt för groft till fiskegarn; jag ämnar lappa mina *paikkahousut* dermed». Det nämnda plagget låg till hands på

hans knän, och visade en sådan tegelläggning af olikfärgade vadmalslappar, att vi storligen undrade hvar den sista skulle få sin plats. Med samma slags sytråd, tjock som sockertoppsnören, tycktes han hafva hopfäst dem alla.

Det var icke så oäfvat att resonnera med gubben, medan han fortfor att tvinna sina snören, ty oakadt sin besynnerlighet, hade han reda på ett och hvarje; — hade också tvenne gånger varit rest till Villmanstrand. „*Se Helsingin sinaatti on meidän pää*“, berättade han bland annat, „*sillä siellä saa asiansa reiratuiksi*“. Han hade i unga år varit berömd för sin ovanliga styrka, och det berättas att han ännu såsom äldre en gång blifvit utmanad af en yngre man och vid brottningen slagit denne under sig, men när den andre icke tycktes vara riktigt nöjd med utgången, hade han på sitt trygga vis svarat: „*jos luulet olevani tapon puolella, niin koitethaan vielä!*“ (Om du tror mig vara den besegrade, så må vi försöka engång till!)

Försiktigt kommo vi slutligen till vårt egentliga ärende. Sin gamla trefliga svartblå vadmalsjacka med små messingsknappar förmåddes han väl efter någon svårighet att visa fram, men han sade sig icke på några vilkor vilja sälja densamma. „*Mulla on vaan kaksi takkia*“, sade han; „*toisella tehdään työtä, ja toisella mennään kirkkoon*“. «Lägger jag bort kyrkjackan, hvarmed skall jag då gå i kyrkan? och lägger jag bort hvardagsjackan, så har jag ingenting att gå i arbete med». På samma strängt logiska sätt resonnerade han äfven med afseende å sina tvenne par byxor: „*kirkkohousut*“ och „*paikkahousut*“. Det var

ej att tala om utbyte mot nya kläder. När vi blefvo något enträgna, uttalade han högtidligt sitt oryggliga ultimatum: „*icke förr än det kommer bud der ofvan ifrån, ger jag bort något af mina gamla klädesplagg!*“ Och med detta besked fingo vi gå. Men än i dag framstår denne typiske inhysing för mitt minne såsom en helgjuten bild af äkta finsk karaktersfasthet och konservatism. Det var sådana figurer Runeberg älskade att skildra, såsom Sven Dufva, N:o 15 Stolt, Munter, om hvilken det heter:

Svarte kort och talte föga,
Högst tre ord, se'n stum som siken,
Men på hufvu't slog han spiken,

m. fl. ehuru deras trohet gälde något mer än den fäderneärfda drägten. I samma stuga på Huhmarkoski aftecknade vår artist vid eldsken ett hörnskåp med väl skulpterade fina ornament, hvilket sades hafva funnits mycket länge i gården. En litet kokett sexton års flicka med pigga ögon och ännu piggare tunga var härvid behjelpig med att hålla ljusstaken och hittade på tusen konster för att narra oss att skratta. Jag tror nog konstnären skulle tecknat af henne hellre än det gamla skåpet, om hvilket hon skämtande påstod att det var gjordt «i verdens begynnelse», och att så prydliga skåp icke kunde fabriceras ens i akademien, der hon dock trodde att det fans mästare i alla konster. Folket i dessa gårdar bemötte oss vänligt och förplägade oss med öl och kaffe; det gjordes ingen svårighet då vi ville undersöka alla lägenheter i böningshusen. Till och med *Maiju Liisu's* nätta till loft inredda vindskammare gästade vi för en stund. Men i en annan by råkade vi engång på en gammal

flicka, som uttryckte sin stora indignation öfver att vi ville undersöka hennes loftkammare, i dessa ord: «Jag är ingen tjuf, eller tjufgömmare», sade hon; «allt hvad jag eger, det är *omilla kynsillä ansaittu*», (d. ä. med eget arbete hopskrpadt).

Icke ens i Kauhava funno vi boningsstugans inredning tillräckligt anslående, i synnerhet som jämförelsen med de svenska kustboernes bostäder låg så nära till hands, och man ville gerna se till att den finska stugan på expositionen icke skulle komma att stå efter den svenska i prydlighet. Mera anslog oss den verkligen med smak inredda loftkammaren, *lutti*, der gårdens döttrar tillbringa sommarnätterna och der de kring väggarna och under taket upphängt hela sitt rika utstyre, bestående i fransprydda lakan, „*hetu-lakanoi-ta*“, kattunstäcken, ryor, halsdukar, lärfts- och scherfingspackor, sängkläder, ofta uppstaplade i ett hörn af rummet, från golf till tak, samt slutligen färdigsydda klädesplagg, hörande till fullständiga sommar och vinterkostymer i flere omgångar. Spegel, taflor och allehanda fästmansgåfvor fullända samlingen. Det enkla möblemanget utgöres af en eller två låga sängar, ett litet bord, en stol, en kista och en mindre rund ask för dyrbarare toalettsaker. Åsynen af ett sådant loftgemäk, som redan i och för sig utgör en konstindustrisamling, vitnande om den qvinliga hemslöjdens aktningsvärda ståndpunkt i dessa nejder, väckte hos oss ett lifligt intresse att få bereda detsamma en plats i etnografiska museum, eller helst nu redan vid utställningen.

Såsom dekorativ bakgrund åt ett par täcka Kauhava-töser, skulle — derom voro vi öfvertygade — denna loft-

kammare blifva expositionspublikens ögonfägnad. Men våra instruktioner tilläto ej valet af ett loft såsom representant för en finsk del af landskapet. Loftet gåfve nemligen icke någon totalbild af allmogens husliga lif och törhända är det icke ens af genuint finskt ursprung, såsom äfven namnet synes antyda (lutti = loft). Då skulle det kanske bättre representera svenska trakter.

I förbigående kan dock nämnas att en skilnad mellan ett finskt loft från dessa trakter och ett svenskt från kusten verkligen förefinnes, bestående bl. a. deruti, att i det senare vanligen en hel vägg upptages af tvenne «follotan»-sängar, ställda med hufvudgärderna mot hvarandra, framför hvilka fransprydda s. k. handkläden, hvita med röda bårder eller helhvita, hänga, ett på hvardera sidan om medelbalken; men i det förra äro sängarna låga och sakna förlåtan, och handkläderna som kallades „*pielehiset*“ eller „*silmi-pyhkeet*“, hänga i flera rader öfver hvarandra, i kammarens fyra knutar, — en anordning, som ingalunda skämmer ut sig. Dessa vackra handkläden, som kunna vara 4 à 5 aln långa, men ej mer än 3 kvarter breda, begagnas icke allena såsom prydnad i loftet, utan de hänga der — hvem skulle tro det! — såsom en påminnelse om döden, ty med dem skall loftets herrskarinna bäras till grafven, sedan hon blifvit dödens brud (om hon icke derförinnan blifvit någon annans).

Då jag talar om loft menar jag dermed i allmänhet bondflickornas sommar-sofrum, vare sig att det är beläget i öfra våningen af en skild byggnad, med utspringande veranda eller svale, dit en vådlig trappstege i nästan lodrät ställning leder, eller det

utgöres af en liten på marken stående boda med ett enda litet fönster, eller slutligen går under namnet «vindskammare», hvilket noga taget kan vara lika godt, då ju «vind» och «luft» eller loft äro nära beslägtade begrepp. Loftet spelar en allt för stor roll i allmogens husliga lif för att icke i hvarje framställning af detta finna sin tillbörliga plats; det har ock sin egen historie, hvilken dock ej hör till våra etnografiska reseobservationer. — I Vörå gjorde vår artist en pryddig, färglagd teckning af en loftinteriör, hvilken nu förevisas i etnografiska museum.

Våra spaningar efter folkdräkter inbragte oss icke mer än ett par långa brudgumsrockar, som här kallades „*yrkyyt-takkia*“, begagnade för omkr. fyratio år sedan, samt en kort mörk vadmalsjacka med blanka knappar, benämnd „*punkki-västi*“, en liten röd väst och en tjockt stoppad, bredskärmad mössa, hörande till en sämsk-byxekostym af något äldre datum, än långrockarna, vidare eldstål och flinta, som jemte fnösket plägade förvaras uti en liten läderväska: *tulus-tulnio*, samt ytterligare några föremål af skiftande värde. För att sammanbringa alla dessa etnografiska måste vi vända oss till gamla gubbar, hvilka trampat jorden i åttio år och derutöfver, i sin ungdom slitit sönder många treffliga plagg, som vi gerna hade i vårt museum och slutligen sjelfve blifvit utslitne och ringaktade liksom de; desse förtäljde oss mångt och mycket om forna tider, som var nöjsamt att höra på, i synnerhet händelser från ortens krigshistorie, hvarför vi äfven gerna dröjt hos dem länge om blott tiden det medgifvit.

Den 10 April besökte vi en 84 år gammal gubbe på *Hirsämäki*, som berättade för oss om kriget 1808,

då han ständigt måste vara med i transporter. Rysarne, sade han, kommo hit direkte från Frankrike; därför då han engång frågat en rysk soldat, som hade ett hål i rocken, huru detta tillkommit, hade ryssen svarat: «Fransoosit puhh, paljo puhh!»

På den tiden begagnades ännu korta sämiskbyxor jemte strumpor och skor; på resor drog man lärftbyxor ofvanpå, emedan de af skinn voro kalla. Men efter 1809, och «sedan *ryssen* kommit i landet», begynte finnarne småningom förändra sin klädedrägt efter de nye herrskarnes mod, liksom man förut tagit efter svenskarne. I stället för de skärmlösa röda ylle-mössorna började männen nytja mössor med skärmar, knäbyxorna förlängdes och de låga spänne-skorna utbyttes mot högskaftade stöflar.

Hvem han egentligen mente med «ryssen» — rysk militär eller ryske handelsmän — som införde de nya moden, är icke rätt klart, men utan tvifvel var det hans mening att de genom Finlands förening med Ryssland skapade nya förhållandena åstadkommit en förändring i de gängse beklädnadsmoden, hvilket ju icke är osannolikt, om också ej förändringen tillgätt precis så, som han ville minnas.

Vi påträffade i Kauhava ännu ett inhysingsoriginal, Pukkila-lisakki, som kan ställas vid sidan af Huhmarkoski-Erik, men dock var honom mycket olik. Inbunden och svårtillgänglig som han, lefde han alldeles för sig sjelf, sedan han på ålderdomen upphört med sina handelsresor. Han var beherrskad af en samlaremani, som stundom ledde till förvexling af begreppen *mitt* och *ditt* och bevakade som en drake sitt lilla varumagasin på gården, der han förvarade

antiquiteter af många slag. Af denne Iisakki lyckades vi tillhandla oss några af de ofvan nämnda klädesplaggen, samt ett par gamla ryska silfverrublar och dito papperspenningar, af hvilka han syntes ega en hel mängd.

Sedan vi bestämt oss för att icke framställa en Kauhava-stuga på expositionen, hade vi intet synnerligt mer att uträtta här, helst som det icke för den redan under två dagars tid rådande häftiga snöyran syntes kunna blifva någon kommers utaf. Efter ett besök på prestgården rekommenderade vi oss därför redan den 12 på e. m. hos vårt värdsfolk till det bästa och skyndade bort — till annan marknad.

Under ett väldigt yrväder sträfvade vi sedan framåt, äfventyrligt tumlande om i de hopade drifvorna, hvilka väl vållade oss något obehag och tidsutdrägt, men i ersättning därför äfven hulpo oss fram på slåde ända till Uleåborg, ja ännu längre, hvilket senare skall beskrivas. Vi gjorde nu icke något längre uppehåll för än vid resans nordligaste mål, dit vi ville skynda så länge det nya vinterföret räckte. På återvägen skulle vi dröja i svenska bygder.

Jeppo. I *Jeppo* kapell af Nykarleby socken hör den söderifrån kommande plötsligt svenska talas, och ehuru det är en hård och grof dialekt (t. ex.: „ja' a' vuri åsta schluss mä märre ti Stourgåln“) hvars breda uttal tydligen är påverkadt af finskan, ljuder den likväl för en svensk österbottning såsom saknade hemlandstoner. Här blir man äfven i tillfälle

att anställa jämförelse mellan den finska och den svenska befolkningens olika lefnads vanor. I gränstrakter plär dock skilnaden icke vara rätt markerad, då ju ömsesidig beröring alltid mer eller mindre måste utjemna motsatserna, och så är fallet just på denna ort. Att uti närmaste finska trakt, Härmä, boningsstugan föreföll att vara både prydligare och mera praktiskt inredd än uti någon annan af oss nu passerad finnsöcken, beror påtagligen af inflytande från dess svenska grannskap. Gästgifvargården i Jeppo heter egenomligt nog *Finskas* och det med skäl, ty här talas svenska med finsk brytning och finska med svensk, men den finska brytningen är öfvervägande. Sista gästgifvargården norrut, der man ännu hör svensk dialekt talas, heter „*Hauktonen*“, som ligger inom Gamla-karleby socken, hvilken åter bildar en gräns — ehuru obestämdare än Jeppo, mot „*Finnmarken*“, såsom en trakt med finska talande befolkning af de svenske kustboarne vanligen kallas. I G:karleby socken gör sig det finska inflytandet starkt gällande, språkörat är så förderfvadt, att man kan säga t. ex.: „*ja lägger häde häste på gato, så får e fara vart e vil*“. Men då till Lochteå eller Kalajoki inflyttade G:karlebybor tala finska förråder dem lätt deras svenska accent, om de skulle tala än aldrig så flytande och korrekt.*

Längs hela kuststräckan från Nykarleby till G:karleby socken, vidpass en dagsresa långt, har den svenska befolkningen allaredan lagt af de brokiga nationalkostymer, hvilka den fört med sig från sina fäders

* Till ordstäf vorden är „*Palo-kråkornas*“ sv. dialekt, hvilken talas af en hop till *Palonkylä* nära B:stad inflyttade G:karleby- eller Pedersörebor.

land på andra sidan Bottenhafvet och antagit en mera enfärgad dräkt, som föga skiljer sig från grannens i öster och alldeles icke från grannens i norr. Den långa blå vadmalsjackan är lika väl Kalajoki-bons, som Pedersö- eller Kronoby-bons helgdagsrock. Samfärdseln mellan Kalajoki och sydligare socknar är också ganska liflig, isynnerhet för marknadernas skull, hvilka i den förstnämnda socknen årligen hållas. — Vi ämnade därför hålla oss till någon af socknarna Vörå, Lappfjerd eller Nerpes, då det skulle gälla att välja en representabel stugutyp för svenska Österbotten. Om vår färd genom den ofvan nämnda kuststräckan och de reflexioner vi derunder gjorde, kunde likväl ett och annat vara att förtälja, men för att icke göra denna skildring alltför tröttande, tager jag mig nu friheten att utan vidare omsvep med ens förflytta de resande etnograferne och i deras sällskap mina högtärade läsare och läsarinnor ett litet stycke norr om Brahestad, till de usla torfhyddorna vid *Pattijoki*, dit vi ledsagades af ungdom från staden på ett muntert slädparti den 17:de April.

Pattijoki. Hvad kunde nu här intressera en etnolog? Följ med, värdaste läsare, så får du studera lifvet i „*kojan*“, den veritabla *kojan*, icke en sådan, vackert «mossbelupen hydda», som kärlekspjunkande skalder och skaldinnor qväda om, i hvilken man lever så ousägligt lycklig vid den tillbeddas sida, i total glömska af alla jordiska brister, nej, utan du får se en verklig *koja*, der eländet bor, en s. k. „*turpas-mökki*“, uppförd af torf och bräden, och till en del ingräfd i marken. Stig in, men buga ödmjukt i dör-

ren och stöt ej hufvudet upp genom taket, om du har lyckan att räkna tre alns längd från hjessan till fotabjellet! Utvändigt se dessa stugor smått nätta ut, med sina mörkbruna, af rektangelformiga torfstycken hoplappade väggar, sina brutna, eller platta tak, som än äro täckta med torf, hvarpå om sommaren gräs och örtar frodas, än med halm på ribbor, såsom vanliga ladutak, och sin lilla rykande trädskorsten midt uppå taket; lägg här till en förstuguqvist af torf, eller af lutande, med granris täckta stänger, till hvilken man nedstiger, för att en och en i sender tränga sig in genom den låga dörren, så måste erkännas att detta kojans yttre ingalunda erbjuder något fränstötande från artistisk synpunkt. Men låtom oss se hvad interiören gömmer! Genom ett eller tu små fönster skådar Guds fria dager in på en trasig familj, som söker tillfrädsställa sin glupande hunger från innehållet i ett par söndriga kärl, hvilka fordom kallats pannaeller fat.

Kojans inredning är naturligtvis efter det öfriga: ett bord med skåp under, en bänk, en säng och någon rankig stol, — se der alla lösa möbler! Spiseln, „*takka*“, hvilken står närmast dörren, till venster för den inträdande, är uppförd antingen såsom i nyare rökpörten (om hvilka längre fram) eller på nordösterbottniskt vis, i det att ugnen, „*uuni*“, befinner sig midt på framsidan af muren, hvaremot sjelfva härden eller äriln, som kallas „*raasu*“ (brasa; «panna valkiaa raasu»), är uthuggen i det ena af murens främre hörn, det venstra. Ugnen eldas, såsom annorstädes, vid bakning, och dervid drages den utbrunna glöden ned i en framför ugnen befintlig grufva, „*liesi*“, der man ofta kokar mat, steker fisk m. m., och derifrån skjutes den

åt höger i en liten urgröpning i muren, som kallas „*hiili-kopperi*“.

I torfkojan är allting naturligtvis högst primitivt. Utom sängen, som nämndes, finnas ännu tvenne platser, der man kan njuta hvila: på ugnen, dit den sömnlustne uppstiger längs en stege eller på trappsteg i muren, och på en lafve nära under taket mellan muren och motliggande vägg. I bättre försedda stugor äro torfväggarna invändigt skylda af upprätt stående bräden, hvilka åtminstone i någon mon hindra kölden att intränga; men så var icke förhållandet i alla.

Undrande och beklagande trädde man in i dessa eländets boningar; beklagande den fattigdom, som redde nästet och undrande att människor här kunde tillbringa hela sitt lif under vexlande årstider.

Den medföljande artisten tog plats i första lämpliga koja, för att teckna af dess inre, under det det öfriga sällskapet gjorde sina «titt in» i kringliggande boningar af samma slag. Öfver allt mötte oss samma syn, samma anledning till undran och medömkan. Det är visst sant att i dessa hyddor, sådana de finnas i trakterna af Brahestad och Uleåborg, bor icke blott det fattiga utan ock det dåliga, det moraliskt mest förderfvade folket i dessa nejder, så att rättvisans myndigheter känna åtskilliga af kojorna blott under det föga rekommenderande namnet: «tjufnästen», i hvilka icke endast skalkaktige hjertetjufvar bott, såsom i poeternes kojor, utan verkliga långfingrade banditer, sådane som, för att taga ett enda exempel, den i nordnorden så beryktade Perttunen och hans anhang, som ofta funnit tillhåll och medhåll här; men det vore å andra sidan orätt att i hvarje ängsligt eller bistert blickande an-

sigte, som möter en vid inträdet i torfkojan, vilja spåra dragen af en fallen nästa. Ty här i denna samma koja hade icke blott lidandet och lidelsen sitt hem, utan här, — hvem skulle af det yttre kunnat sluta dertill! — här klappade äfven hjertan af ädlare känslor, moderskärlek och moderssorg, och fosterlandets hulda sångmö hade ända hit smugit in en ton från sina mildaste sånger. Då vi hörde att i en af dessa kojor bodde en gumma, hvilken i sina dagar varit en stor „*laulaja*“ eller «runotar», och trots åren och nöden ännu skulle bevara visor i minnet, uppsökte vi henne med intresse. Vid vårt inträde slöt familjen just en middagsmåltid, hvilken, att dömma af lemmingarna, icke tycktes hafva utgjorts af läckerheter; gumman, sångerskan, som icke tycktes vara mer än omkring 45 år, satt på en stol vid fönstret och vyssjade ett af barnen i sin famn, och på den hårda, tomma lafven till höger om muren låg en blek och aftärd 8 à 10 år gammal flicka, hvilken betraktade oss främlingar med undrande blickar från sina mörka, sorgsna ögon. «Sjung något för oss», bådo vi gumman efter de första helsningarna. «Sjung för oss visor, med hvilka ni söft edra barn», tillade ett af fruntimren. Gumman såg på sitt barn och på sina hopknäppta händer och begynte sjunga med sakta, mjuk röst; den ena af de visor hon lät oss höra, var en vaggsång, och började så:

„Tuutilullaan lasta,
Vingerporii vastaan“.

Det var en af dessa älskliga sånger, hvilka både för melodins och ordenas skull för barnaörat ljuda så smekande och småningom omedvetet lösgöra dess upp-

märksamhet från de omgifvande företeelserna, i det modren försöker öfvertyga sin älskling om att allt i hemmet är lugnt och godt och går sin vanliga gång. Då invaggas barnasinnets stilla i gyllene drömmar, — drömmar om en lycka, som de vakne aldrig få skåda.

Sången var icke lång, den lydde, i fri öfversättning återgifven så:

„Tussilulla, sof min älskling,
Slumra i din moders sköte,
Mot min hand med fingerborgens.
Fader sitter der på bänken
Knyter gyllne fiskebragder,
Broder hugger ved i skogen,
Blåser i sin lur af bockhorn,
Hugger ved och plockar stickor.
Men till hvad skall veden nytjas?
Jo, med den skall bastun eldas.
Hvarför skall man elda bastun?
Uti bastun brygges ölet.
Hvartill skall då ölet bryggas?
Ölet bryggs åt fagra bruden.
Men hvad skall då bruden göra?
Vantarna skall bruden lappa,
Skedarna på hyllan räkna“.

Med detta minne återvände vi, alla vemodigt stämde till ritaren, som just fått sin torfkojeinteriör färdig och redde sig att teckna af äfven dess märkvärdiga yttre. Då han slutat, och stigit upp för att gå, hade någon af kojans innevånare, som förut med stum resignation åsett, huru mannen med pennan i hand noga betraktat kojans alla vinklar och vrår, huru hvarje pröfvande blick på de få husgerådssaker, som

voro synliga i rummet, efterföljts af underliga tecken på papperet, slutligen i undergifven ton frågat: „*saa-
kos niitä käyttää vielä?*“ De stackars menskorna trodde, att deras torftiga egodelar blifvit uppskrifna af kronans män!

Snart hade tecknaren satt till pappers utom interiören äfven det yttre af en näpen liten „*turpas-mökki*“, från hvars lilla träskorsten röken stilla höjer sig mot skyn; de från sommaren qvarblifna torra grässtråen vaggas lätt för värvinden, och några tunna små moln sväfva långsamt bort öfver fästet. — Detta är vårt sista idealiserade minne af dessa armodets nästen på Pattijokis ödsliga fält,* hvilka, enligt hvad det berättas, nu mera på föranstaltande af markens disponent skola hafva blifvit afhysta och jemnade med jorden.

Vi hafva uppehållit oss något länge vid detta ställe emedan det erbjöd oss ett flerfaldigt intresse.**

* Ryktbart från 1808 års krig. I nejden kring Brahestad („*Patjoki*“ nämnes upprepade gånger) hvilade Klingspors trupper ut öfver påskdagen *den 17 april* efter de heta striderna vid Ypperi, Viirets torp och Pyhäjoki den 16 och dagen före segern vid Siikajoki. Någon skärmytsling torde äfven der hafva egt rum, hvarom en åt de fallne upprest minnessten på en backe till venster om vägen norrut, nära Pattijoki å, erinrar. — Det forna slagfältet lär nu tillhöra Pattijoki kapellansbohls mark. — Vi hade, om vi då erinrat oss det, vid vår utfärd till torfkojorna kunnat fira årsdagen af nyss nämnda krigshändelser.

** Vårt besök gaf sedermera anledning till upptecknandet af en hel mängd finska sånger och melodier, — bl. hv. några på runometer, enl. uppgift af värde —, dem vår sångarinna i torfkojan „*Lessun-Karo*“ reciterat och sjungit för en musikälskarinna i staden.

Nu vore mycket att säga om huru väl expeditionen blef mottagen och undfägnad uti staden Brahestad, der vi, liksom finska hären 1808, rastade uti påskhelgen, men läsaren skall helt visst finna det naturligt att vi här såsom förut (med afs. å besöken i andra i vår väg liggande städer) låta de mera personliga förhållandena träda i bakgrunden för sjelfva saken, resans egentliga ändamål. Af samma orsak flyga vi äfven hastigt förbi det gästfria Uleåborg, der vår bana mot nordnorden tog en östlig riktning, för att senare åter genom samma stad böja sig mot söder, dädan vi kommit.

II. Österut.

Snart fann man etnograferne åter på färd åt landsbygden, vederbörligen instufvade bland fällar och hö i tvenne slädar af egendomlig konstruktion, hvilka i norra Österbotten allmänt begagnas och der gå under namnet „*köysi-resla*“, (som man på svenska fritt kunde öfversätta med «reprissel»). De utgöras af simpla arbetslädar (s. k. «bankslädar»), vid hvilka man med rep fastgjort ett slags öfverrede af tre stänger, tjänande till rygg- och sidostöd. Nu hade de resandes antal vuxit till *fyra*, inberäknadt fotografen, som från Uleåborg medföljde. Och eftersom redan långt före detta en annan etnografisk expeditions historiograf till sine läsares nöje inryckt i berättelsen äfven en skildring af sjelfve resenärernes yttre menniska, må väl undertecknad i all sköns anspråkslöshet våga träda i hans fotspår, lemnande öfver de fyra resenärerne följande med

afseende å längd, korpulens och skäggväxt korteligen affattade beskrifning: en var lång, skäggig och korpulent, en lång, men hvarken skäggig eller korpulent, en skäggig och lång, men icke korpulent; och slutligen var en hvarken lång eller korpulent, men i stället skäggig. Beskrifningen har blifvit sparad härtilldags, emedan de resande först på denna färd österut från Uleåborg beskärdes namn och värdighet, som berättigade dem till att anse sig för etnografer ex professo. Det var en hemvändande skjutspojke, som på den fråga en person, genom hvars gård vi passerat, stälde till honom angående de resandes «stånd, karakter m. m.», gaf det naturliga svaret: „*tottapa ne olivat ryysyn-kokoojia*“ («sannolikt voro de *lumpsamlare*»). Gossen visste nog bättre, men som en äkta finne och Kiiminki-bo svarade han skämtsamt på en troligen skämtsamt framställd fråga. Orsaken åter till att han hittade på ett så lämpligt namn åt oss, var den, att han på gästgifvargården sett oss köpslå om gamla qvinnomössor, «hillerhattar», björnskinnshandskar och mera sådant, som hört till forntida drägter i dessa nejder. — Men när skulle lumpsamlare befatat sig med antika nyckelknippskrokar, dito skospännen och dylika metallvaror såsom vi gjorde, eller tagit ritning af väl skulpterade förstugudörrar, såsom vi, allt på denna samma första gästgifvargård inom Kiiminkis landamären?

Men lemnom gossen och hans skämt å sido! Dock, innan vi gå vidare, äro vi den intresserade allmänheten skyldige en förklaring öfver, hvarför vi just hittade på att styra kosan till denna trakt, då kanske lämpligare orter funnits att vända sig till. Saken var

i korthet följande: Vi hade hoppats att af sakkunnige personer i Uleåborg erhålla anvisning på någon icke alltför aflägsen trakt, hvilken i etnografiskt hänseende vore så kvalificerad, som våra instruktioner med afs. å det gifna ändamålet fordrade. Men de personer af alla stånd, såsom prester, lagmän, häradshöfdingar, doktorer, possessionater, brukspatroner och resande affärsmän, med hvilka vi i Uleåborg både publice och privatim hade äran sammanträffa, och hvilka försäkrade sig under mångårig vistelse bland allmogen i kringliggande nejder eller på resor utöfver dessa hafva lärt känna allmogens alla lefnadsförhållanden, alla dessa herrar, hvilka vi frågade till råds, gäfvö nästan med en mun det i hög grad nedslående svaret: «i norra Österbotten närmare kusten finnen I icke hvad I söken; hvarje tillstymmelse till nationaldrägt har derifrån under det sista årtiondet försvunnit». Någon rådde oss därför att t. ex. resa till Sotkamo, hvilket borde ligga tillräckligt afsides från de stora kulturvägarna, men ingen kunde garantera oss att icke en sådan resa blefve resultatlös, utom det, att den kunde blifva tidsödande och riskabel nog under denna årstid, då alla elfvar redan begynte afskåka sina istäcken. En annan prisade för oss Kuusamo, der såväl män som kvinnor sades hafva bibehållit egendomliga dräkter, och väckte hos oss en stark hog att försöka öfvervinna naturhindren och pröfva på en skidfärd något tiotal mil ifrån Torneå uppåt höga nordn, dit det sades vara omöjligt att framtränga med häst öfver högt upptornade och af vårvädret vittrade drifvor; dock, när vi något närmare hörde oss före angående de intressanta etnografiska förhållandena i Kuusamo, funno vi

att de egt rum — i berättarens barndom, för trettio eller fyratio år sedan!

Hittills hade således längs hela resan resultatet af våra efterspaningar i allmänhet utfallit negativt, — något som dock med närmare kännedom om förhållandena bordt kunna förutses; men tiden led, och omkring medlet af maj månad skulle vi enligt öfverenskommelse vara tillbaka i H:fors med vår skörd, på det att uppförandet af stugorna, hvilkas inredning oss ålåg att anskaffa, skulle kunna börja, och beställning af figurer till stugorna afgå till Sverige. Det återstod därför ingen annan utväg, än att med någon reducere ring af våra fordringar uppsöka en närmare Uleåborg belägen ort — lättare att uppnå, än Sotkamo eller Kuusamo — hvars förhållanden vore helst något så när karakteristiska för Nordösterbotten, för att der kopiera en stuga, afteckna folktyper och insamla etnografiska «lösören». Dertill gaf oss någon förständig menniska anvisning på Kiiminki socken, hvars befolkning för sin slöjdkunnighet sades utmärka sig framför öfriga innevånare i denna del af Uleåborgs län. I synnerhet framstode i detta afseende kapellförsamlingen Yli-Kiiminki («Öfver-Tjiminge») i östra delen af socknen, omkring öfra loppet af Haukipudas elf, hvarifrån årligen utföres en ganska stor mängd träkäril till skogfattigare nejdens behof. Der, mente man, borde väl äfven genuina förhållanden, seder och lefnadsvanor någorlunda hafva bibehållit sig, ty orten ligger ju temmeligen undangömd i skogen. Alltså reste vi, och resultatet blef i anseende till omständigheterna öfver förväntan, såsom i det följande skall visas.

Sedan vi lemnat Uleåborgs stad bakom oss,

ledde vägen ett stycke längs Oulujoki, och sedan mot nordost genom Haukipudas socken och längs elfven, som bär dess namn — i förkortning „*Pudas elf*“ — samt öfver dess bifloder åt sydost ned mot Yli-Kiiminki kyrka. Vi hade god tid att betrakta de omvexlande utsigterna, ty skjutskamparne voro inga snabblöpare, och föret var dåligt. Der lågo vi inbäddade i våra långa repslädar nästan lika orörlige, som de mjölmattor, eller sädessäckar, hvilka eljes med dem pläga framforslas, under det skjutskarlarne förmodligen stålsatte sitt sinne mot vår otålighet med det gamla ordstäfvet: «Gud skop ingen hast». Så gled vi sakteligen framåt genom ett landskap, som visserligen är österbottnisk, men icke mycket påminner om «den flacka kust, som sköljs af Bottenhafvets våg» och som gifvit hela landskapet rykte för att vara enformigt och fult. Den steniga Pudas elf har på sina ställen höga och vackra stränder, längs hvilka vägen lopp, och kringflöt här eller der någon småtäck holme, prydd med höga, smärta granar, vid hvilkas fot af vattnet blankslipade klipphällar framskymtade. Man fick en föreställning om högnordisk landskapsnatur. Men eftersom vårsol och vårvindar äfven här redan kraftigt angripit snö och is, så fingo vi under färden emellanåt se frigjorda böljor störta fram i elfven, och det helt nära vår väg på isen, och flera gånger måste flöd-vatten af okändt djup passeras. — Med en viss bäfvan tänkte vi på återfärden, i fall denna skulle komma att ske samma väg, ty till att studera abborrarnes etnografi der nere i djupet var ingen af oss försedd med reseunderstöd eller nödig ekipering. Dock halp oss en nådig Försyn både fram och tillbaka, ehuru den

fruktade återfärden verkligen blef den äfventyrligaste episoden af vår långa resa.

Yli-Kiiminki. Dagsresans mål var hunnet. Et-nografin hade funnit en hemtreflig fristad å Mäkela gård vid elfstranden hos en här stationerad forstmästare, hvilken med förekommande vänlighet vid vårt första besök skyndade att bjuda oss ett hem under vår blifvande vistelse å denna ort. Mäkelä skulle således bli vår operationsbasis, vår upplagsort från morgondagen. Redan under denna första afton gjorde vi under forstmästarens och hans erfarne uppsyningsmans anförande en promenad öfver ån till närmaste gård, *Runtti*, der vi sågo oss om efter personer att fotografera. Med anledning af vårt spörjande efter gamla folkdrägter, viste man oss en lång blå ytterrock med hornknappar på ärmarna, hvilken sades vara gammal och erbjöds till inköp. Denna rock var den enda gamla och till snitten något litet från sista dagarnes mod afvikande mansrock vi i hela Kiiminki socken lyckades få reda på, trots vårt ifriga letande. I samma stuga hemtade värdinnan på vår begäran fram sina älderdomligaste plagg, ibland hvilka, utom «stycket» och «myssan», märktes en brun- och hvit-rutig bomullstygsklädning med puffärmar, som ännu såg åtminstone hyggelig ut. Alldenstund fotograferingen brådskade, blef det beramadt att Runtti-mor följande morgon, klädd i denna sin gamla helgdagskostym, med psalmboken i hand, skulle infinna sig på Mäkelä gård för att å plåt förevigas. Sonen Pietari skulle medfölja sådan han gick och stod, i sin hvardagshabit.

Vårt besök på Runtti denna afton blef icke långvarigt, men det blef under de följande dagarna så mycket oftare upprepadt, emedan gårdsfolket bevisade oss en synnerlig gästvänlighet och tjenstvillighet.

Lördagen den 22:dra april uppgick klar och vacker öfver Yli-Kiiminki församling och skådade med undran ned öfver de märkvärdiga förberedelser, som vidtoges på Mäkelä gård. Våra båda artister, „*valokuuaja*“ och „*kuvamaalari*“, voro sysselsatte med att utsöka lämplig plats för fotograferingen, och att inreda en liten gårdsbod till camera obscura, medan de öfrige två medlemmarne af expeditionen under forstmästarens befäl tågade uppför elfven längs isen, iklädde högskaftade pjexstöflar, sådan som allmänt i dessa nejder brukas. Jag skall aldrig glömma denna uppfriskande ispromenad i den soliga morgonen, medan skaren efter nattens frost ännu bar vandrarens djerfva steg. — Efter middagen, då vi återvände med häst, skulle pjexskaftens längd förgäfvnes täflat med flödvattnets och is-sörjans djup. — Vi gingo förbi församlingens kyrka, hvilken dominerande reser sig på en täck kulle vid elfvens strand, omgifven af en dunge åldriga hängbjörkar och granar. Vi tittade in på prestgården, nödgades der till att dricka kaffe, fortsatte åter vandringen och rastade äntligen vid Marttila gästgifveri, der den landsväg, som för österut, tager en ända. — Ingen kan således beskylla vår expedition för att hafva stadnat på halfva vägen, då vi i sjelfva verket utsträckt vår resa «så långt vägen räckte.» — På Marttila välkomnade oss den allvarlige kyrkovärden en stund efter det vi anländt och gaf oss nödiga upplysningar.

Vår skörd i Marttila gårdarna blef icke synnerligen rik, dock så, att den lönade mödan. Bland gamla mansmössor, som vi uppköpte i Kuuminki, bör främst omnämnas den synnerligen egendomliga skinnmössa, som bär namnet „täysi-hilleri,“ eller „hilleri-hattu“, hvilken i sina dagar kostat 20 à 25 riksdaler svenskt, och hvilken, enligt hvad vi funnit, under svenska tiden begagnats i hela Österbotten, och kanske annorstädes. Man kan ej gärna tänka sig någon ståtligare hufvudbetäckning för män, än denna, om en biskopsmössa något påminnande hillerhatt, med sina framtill nära en half aln höga, rätt upp stående, skinnklädda brätten, hvilka helt och hållet bortskymma den svarta sammetskullen; baktill äro brätten lägre och sammanknytas med flere par band. Den tids män, som nyttjade sådana prydliga, men föga ändamålsenliga vintermössor på kyrko- och stadsfärder, buro kring kroppen en lång rock af vadmal med flerfaldiga kappkragar öfver hvarandra; de öfre snäfvare, de nedre vidare, hvilken rock af dessa kragnar fått namnet „harjustakki“, *

* Detta sluta vi deraf, att ett stycke lurfvigt björnskin, som här fordom begagnats öfver rankorna på hästens hals, benämndes „harjus-nahka“ och sades hafva haft till ändamål att skydda dragaren mot nedfallande snö, då man färdades på smala skogsvägar. Sådana harjus-skin eger vårt etnografiska museum fyra, nemligen utom det af oss inköpta exemplaret från Y.-K., 1 från Kides i Karelen, benämndt „katukka“ (el. „länkien kate“), ett ifr. Viborgs län under namn af „poppana“ samt ännu ett.

Deras bruk synes sålunda hafva varit allmänt, men icke blott inom vårt land, utan t. o. m. i Tyskland, hvilket undert. varit i tillfälle att se i Württemberg, hvarest i st. f. björnskin användes skinn af gräfsvin (Dachs), som i hela sin längd fästes vid rankan öfver högra bogen, — utan någon praktisk

samt drogo på händerna väldiga björnskinshandskar och stödde sig under färden på stadiga knölpåkar („*vanhan kansan keppiä*“), naturligen vuxna i kärret. Beklagligen kunde vi icke öfverkomma ett enda exemplar af den karakteristiska rocken, hvilken jemte nyss nämnda hatt och handskar skulle framställt en den förträffligaste nationalkostym-bild från slutet af förra och början af detta århundrade.

Men emedan vi på flera orter i norra Österbot-ten (liksom äfven i sydliga svenska trakter) hörde talas om denna kapprock, bestälde vi på återfärden af en gammal skraddare i Limingo en sådan, som nytjats i hans ungdom. — Ifrån Vörå medförde vi en vid, prydlig kapprock af liknande snitt, men med blott *en* stor krage. Museum eger blott fyra äkta harjus-rockar, af hvilka en är fr. Satakunta, en fr. Nyland. Men återvändom till Marttila. Sedan vi ännu tillhandlat oss ett förnämligt remtyg med messingsbeslag, kalladt „*potuusit*“, som förr vid högtidsresor användts, samt dessutom några andra pjeser, rustade vi oss till affärd, men dessförinnan måste vi dock göra våra vänlige värdar till viljes i ena stugan genom att intaga „*runkostia*“ d. ä. ett glas brännvin med en bit socker på, och i den andra stugan genom att dricka kaffe, två koppar till mans.

Vid återkomsten till vår station funno vi Runtti-mor redan i all sin ståt vandrande till kyrkan med i

nytta (användes äfven om sommaren), blott såsom prydnad, eller såsom amulet, för att skydda hästen mot ofärd. Måhända har bruket deraf i Finland ursprungligen haft samma grund. — Men hvad namnet „harjus-takki“ vidkommer, så förklaras det i Lönnrots lexikon så: „rock, försedd med pelskrage, regnkappa.“

näsduken invecklad psalmbok i handen, — på glasplåten förstås; tre schalar eller halsdukar hade hon på sig: underst en hvit, rödprickig, ofvanpå denna en gul med tryckta rosor på och öfverst en mörkblå siden. Så oväntadt pryddig ser hon ut i sina «kirikko-vaatteet», att alla, som skåda porträttet, hvilket togs i kabinetformat, utropa: «se der ha vi ju en välbestäld stads-madam!»

icke alls sämre ter sig sonen Petter eller Pietari, ut, der han, kort och knubbig, som han är, i sina långskaftade pjexstöflar och sin röda ylletröja, hvilken sticker fram undan den svarta lastingsvästen, med ett par rankor på armen träder ut från stallsdörren. Temmeligen lyckad blef äfven den tredje stora figurbilden, som en af de följande dagarna togs: den länge, kraftfullt byggde «Vesalan Salamoni», hvilken ser ut som en äkta finsk «sotamies», ehuru han ingen uniform bär. Det syns icke på kortet, men vi ha för ro skull bevarat åt minnet att han vid detta högtidliga tillfälle var uppsträckt i *papperskrage!* Denne Salamon tillhörde den i dessa nejder för sin styrka berömda *Vesasläkten* och sades vara en afkomling af den ryktbare *Vesan Voivatta*, ur hvars historia en på orten gängse sägen bevarat följande drag:

För långa tider tillbaka hade ryssarne en gång gjort ett plundringståg in mot dessa nejder och hade då äfven öfverfallit *Vesala* by. Vid fiendens annalkande flydde invånarne till skogs, lemnande gårdarna åt sitt öde. En qvinna höll just på att bada sitt barn, då hon greps af den allmänna förskräckelsen. Lemnande pilten i badet rymde hon besinningslöst till skogs och återvände ej förr än faran syntes öfver-

stånden. Det var bister vintertid, då detta skedde. Då man äntligen återvände från flykten, fann man också därför stugan kall: is hade frusit på badvatt-net, men barnet lefde ännu. Qvinnan slog då sönder isen och tog upp sin pilt, af hvilken det blef en dugtig karl, ty han var af kraftigt slag. — Sedermera företogo sig Vesala-männen att besvara visiten och gjorde i sin tur ett plundringståg in på ryska området (som då låg vida närmare än nu), hvarvid de anfördes af den ofvan omnämnde Vesan Voivatta, som tillhörde samma släkt. Så förtäljer sägnen.

Måhända är den ryktbare anföraren samma person, som den af historien kände *Juho Vesainen*, hvilken mot slutet af Johan III:s regering (omkr. 1590) anförde flera ströftåg af nordösterbottningar ända mot Kantalahtis och Ishafvets stränder. (Jmfr. Y. Koskinen, S. K. Historia, Nuijasota m. fl. arbeten.)

Utom dessa helfigurer togos äfven s. k. bröstbilder, både en face och profil, af personer i olika åldrar. Slutligen flyttades hela fotografi-apparaten till Runtti och uppställdes i förstugan nära till pört-dörren, för att derifrån med sitt stora glasöga göra en inblick i Runttifolkets husliga lif och sedan bevara denna blick åt minnet.

Och nu en kort beskrifning på stugan!

I Kiiminki bygger man i allmänhet smått och tarfligt; hvarje karaktersbyggnad består af trenne afdelningar: arbetsstugan, „*pirtti*“, gästrummet „*tupa*“, och mellan dessa en lång, smal förstuga, hvars finska namn blef ospordt. Från förstugan leda dörrar till köket, der man till sin förvåning finner en modern hällspis, hvars hälla är hemtad från det numera stad-

nade Kurimo-Ämmä jernbruk, och der gårdens tjennor soffva om vintern, samt till en eller, såsom på Runtti, tvenne mjölkamrar innanför hvarandra, i hvilka man finner en exposition af männernes slöjd: simpla, men praktiska trädkärl af alla möjliga former och dimensioner.

Gästrummet är enkelt inredt: ett bordskåp, eller «skåpbord», allt huru man vill kalla det, några stolar och en eller två sängar, i hvilka värdsfolket och dess barn ligga. Dessutom finnes ibland ett hörnskåp, hvilket dock torde höra till undantagen. — Runtti-tupans sjuttiosex år gamla, femkantiga hörnskåp kom sedermera att intaga en mycket upphöjd plats i den etnografiska afdelningen vid stora expositionen i Helsingfors.

«Pörtet» åter är icke, såsom man af namnet kunde tro, denna fordom öfver hela landet brukliga, men numera från Österbotten temmeligen allmänt försvunna, genuint finska bostad, hvilken i stället för fönster hade små gluggar med skjutluckor innanför, och hvars spiselmur, påminnande om nutidens badstuguugnar, saknade rörledning för röken, som samlades i täta massor under taket, och genom en öppning i detsamma sökte sig en väg till det fria. Af ett sådant ursprungligt pörte, hvarom våra smidjor på landet ännu lifligt påminna, fick expeditionen se jemt så mycket som väggarne, nemligen i Töysä, dit vi, såsom förut nämnts, under återfärden till H:fors gjorde en exkursion. Dessa väggar voro af obilade furor, väldiga skogsjättar, sådana man nu letar efter till mastträäd på stora fartyg; byggnaden var numera omändrad till lada, men gluggarna utvisade dess forn-

tida uppgift, och gårdsfolket intygade på sin heder att en af väggarna fordom burit årtalet 1555! *

I Yli-Kiiminki lyckades vi till vår stora tillfredsställelse få reda på tre stycken gamla pörtstugor, — nemligen gårdarna Mäkelä, Runtti och Ala-Vesala — visserligen af något nyare konstruktion, men dock i hufvudsak verkliga pörten. Det inre taket i dessa var brutet i flera fält, i stället för gluggar funnos fönster — icke anmärkningsvärdt små. — I Ala-Vesala pörtet, som var det bäst i skick hållna af de tre, och därför aftecknades, stod den solida gråstensmuren till venster om dörren, mellan denna och väggen, och var till konstruktion lik muren i «turpas-mökki», med sofplats baktill („*uunin-kukkura*“) och spisgrufva framför ugnen; nedtill var den på de båda fristående sidorna fordrad med väldiga furuplankor, hvilkas öfra kant kunde begagnas till sittplats: till höger „*seinä-pankko*“, vid väggen och till venster „*laattia-pankko*“, hörnet in mot rummet. Röken inträngde i rummet, dels direkte ur ugnen, dels genom ett par ofvanför i muren anbragta rökhål, samlades under det brutna taket och utgick genom „*lakehinen*“, eller „*lakkeis-torvi*“, ** som utgöres af en 4 à 5 alnar lång träcylinder (en urholkad fura), hvilken till någon del af sin längd inskjuter i pörtet, ett stycke framför muren, och nedtill är försedd med en lucka eller ventil, som

* Beskrifning på jemte planer af både äldre och nyare pörten finner läsaren uti G. Retzii intressanta arbete: Finland i Nordiska museet.

** På andra orter i Nord-Österbotten heter en vanlig skorsten „*torni*“ och i öfverensstämmelse dermed pörtets rök-rör „*lakeis-torni*.“

åter genom en med gångjern vid densamma fäst lång stång efter behag kan öppnes och tillslutas.

«Har man rök så har man värme,» säger ett gammalt ordstäf, som tyckes utgå från den synpunkten, att det är röken, som värmer. Derfor kallas detta slags rökbehållande bostad: „*sisälle lämpiävä pirtti*“, d. ä. «inåt värmande pörte», till skilnad från de nymodigare pörtena, i hvilka man så att säga, «eldar åt kråkorna.» — Kiiminki-boerne påstodo nemligen att de gamla voro mycket varmare än de nya.

Pörtets inredning öfverensstämde med de enkla lefnadsvanorna. Sparrar under taket, väggfasta, simpla bänkar, ett långt matbord med en öppen låda för hyflar och andra verktyg inunder i fotställningen, samt några låga, omålade stolar eller kränkor af mer eller mindre märkvärdig form; — se der hvad man kunde kalla bohag i egentlig mening. Emedan dessa rök-pörten icke mera användes till bostad utan endast till förvaringsrum för diverse redskap, sågo vi icke till några sängar i dem. Borta var nu äfven det förr till höger om dörren stående vattenkaret, hvarur hästarne plägade vattnas; i senare tider har, enligt hvad man berättade oss, denna gamla nomad-sed högst sällan förnyats. Deremot håller ännu mången kalvvar och får i pörtet, i synnerhet de, som sjuke äro och derfor tarfvä en ömmare eftersyn och vård. — T. o. m. i Nyland har jag sett höns hållas inne i stugan. — Men dessa genuina seder hafva liksom folklifvet öfver hufvud redan blifvit till en viss grad omskapade äfven i Yli-Kiiminki.

Det pörte i Runttigården, hvilket vi nu skulle fotografera, hörde icke till detta slag af rök-pörten; det

hade visserligen så svarta och nedrökta väggar, att de på fotografin nästan helt och hållet försvunno, men «lakehinen» saknades och röken afgick genom ordentlig rörledning och tegelskorsten; taket var plant och muren, som hade den förut beskrifna nordösterbottniska formen, var icke, såsom i det nyare rökpör-tet och som det i sydösterbottniska stugor brukas, nedtill beklädd med plankor. Rummet framför muren, emellan denna och fondväggen, hvarest gårdsfolket om vinteraftnarne gerna samlade sig för att arbeta vid brasans eller pertornas sken, hade det säregna namnet: „*karsi-loukko*“, (äfvén «karsinan l.») och fönstret när-mast muren analogt dermed namnet: „*karsin lasit*“. På vår fråga om anledningen till dessa namn svara-des, att den nämnda platsen och fönstret buro namn af den här midt öfver, i en vid taksparren fäst klyka instuckna pertan, hvars slocknande ända, såsom kändt, på finska heter „*karsi*“. — Till höger om «karsin lasit», längst upp i främre hörnet stod väfstolen. Stuga-n fondvägg hade tvenne fönster, och „*pöyänpää-loukko*“, kallades knuten bakom långa bordet till hö-ger. Här var högsätet, der man bjöd gäster sitta ner. Knutarna på hvardera sidan om dörren slutligen heta „*ovi-loukot*“ och äro de ringaste platserna. Här stod inhysingens skåpbord, hans allt i allo. Vid väg-gen ställda bänkar, sparrar i taket, ett långt säte fram-för bordet samt några lösa stolar fulländade stugans inredning.

Nu stod fotografen vid sin apparat: «gifven akt! Ingen får röra en fena!» Vid detta kommando af-stadnade i ögonblicket hvarje rörelse hos det i stugan arbetande folket, alldeles som i prinsessan Törneros'

saga då kungliga slottets alla innevånare somnade på en gång; den i förgrunden slöjdande „*koturi*“-gubbens (inhysingens) yxe fastnade midt i hugget på så-stafven; lilla *Mandu*, som stående midt på golvet med händerna på ryggen betraktade honom, höll inne med hvad hon just ämnat berätta; gårdens fullvuxna, brunögda dotter *Kaisu* lät synålen hvila och såg upp från arbetet med en kokett knyck på nacken; „*leh-män-piika*“ (ladugårdspigan) *Maiju*, sköt blåntotten åt sidan, stavnade spinnrockshjulets fart och riktade sin svärmiska, drömmande blick mot fotografiapparatens stora, forskande öga; skomakaren på en pall framför bords-bänken, till höger, lät hammaren hvila på ett nyss inslaget pligghufvud; på väggbänken, längst till venster vid ett af fönstren, satt en ung „*juoppomies*“ (drinkare) uppkrupen och läste den nykterhets-skrift han af oss fått till skänks; närmast honom vände en väfvande qvinna ryggen åt hela sällskapet.* Det blef i ett nu så tyst och stilla, att det gamla, skräpiga, skåplösa vägguret kunde trott sig hafva tagit miste på dag och natt, och hunden, som vid lilla Mandus sida slukade mjölk från en trädkopp, spetsade öronen för ljudet af sitt eget smackande. För-trollningen räckte icke länge; snart trängde sig stu-

* Personerna voro så placerade: framför bordet skomakaren, vid venstra bordsändan *Kaisu*, mellan fönstren på väggbänken *Maiju*; längre åt venster väfverskan jemte den olycklige ynglingen och framför muren *koturigubben*, hvilken såsom stol använde en hög stäffa, hvaröfver han lagt ett bräde till lock; *Mandu* med hunden stodo midt i rummet. Denna bild, gripen ur verkligheten, framställer det stereotypa hvardagslivet i *Kiiminki* från en ganska hemtreflig sida.

gans alla innevånare nyfikne kring den nyss tvättade plåten och igenkände med förtjusning sina egna intressanta personligheter.

Vårt värf på Runtti var ändtligen fulländadt; vi hade här i flera stugor uppköpt en stor mängd husgerådssaker och gångkläder, vi hade på köpet blifvit plägade med både kaffe och supar samt, icke till förglömmandes, „*esplanadcigarrer*“ af Borgströms fabrik, hvilka den snusförnuftige Pietari, som bedref handel i smått på egen risk, flitigt bjöd omkring.

Vi lastade slutligen alla våra dyrbara egodelar, jemte den vådliga fotografiapparaten med plåtar och tinkturer i en gammal, nyligen inköpt högtidssläde, — kallad „*kappireki*“ —, som för detta ändamål släpats öfver ån — något annat eget åkdon hade vi icke —; derpå spände vi oss sjelfve både för och efter och så bar det af i etnografisk marsch nedför åbranten och öfver isen, på hvilken under vår frånvaro så mycket vatten samlat sig från den öppna forsen ofvanför, att vi så när fått simma. Vår tecknare har lyckligt karrikerat denna situation på en bland sina privata tockningar från resan. — Följande dag rodde vi med båt öfver floden. Detta var för oss ett kraftigt memento att tänka på afresa från dessa nejder, synnerligast som det hade töat med ens under de sista dagarna. Derför bestämde vi också nu vår affärd till nästföljande tisdag den 25. Kommersen å Mäkelä var icke heller så betydlig, att den skulle lockat till dröjsmål. Vi hade redan om söndagen (efter ett besök i kyrkan och middag på prestgården) vid en allmän kyrkostämman låtit presentera oss för församlingen såsom etnografer och derjemte med de hemvändande

stämмо-männen sändt bud till alla delar af församlingen, men endast med den märkbara påföljd, att samma eftermiddag den ofvan omnämnda kapp-släden lastad med åtskilliga antiqviteter, bland hvilka särskildt må nämnas ett vackert «harjusnahka» * samt en ask med gamla kopparmynt. Sjelfve vandrade vi sedermera från gård till gård, och skickade ilbud till aflägsnare torp och byar, dit passabel väg ej gick. På våra spörsmål om gamla klädedrägter och andra «vanhan kansan tavaroita», ** fingo vi öfver allt följande svar: „*no, eipä niitä tai'a olla!*“ — „*on jo revitty,*“ — „*mennä vuonna särettiin,*“ — „*lapset ovat haaskanneet.*“ Samma svar mötte oss här hvarken för första eller sista gången, de ljödo oupphörligt i våra öron under hela resan, från det första till det sista. Mångenstädes voro dessa svar öfverensstämmande med verkliga förhållandet, men vi hade redan från början så vant oss vid dem, att vi blott fattade dem såsom en inledning till vidare upplysningar.

Nåväl, jag har redan sagt att tisdagen skulle varda vår afrese-dag; och när tisdagen kom tryckte vi med rörelse vårt gästfria värdsfolks och våra Kii-minki vänners händer till afsked, stufvade samman våra askar och skåp jemte innehåll till ett ordentligt slädläss, och begåfvo oss åter på väg från denna ort, der vi funnit så mycket af intresse att se och lära. För oss resenärer, var denna ort i sanning den intressantaste bland dem vi gåfvo oss tid att något när-

* Se noten sid. 378.

** Ett finskt uttryck för det svensk-fransk-latinska begreppet „antiqviteter.“

mare studera. Visserligen hade den sak, för hvilken vi närmast voro utsände — etnografiska utställningen — icke fullt sådan fromma af expeditionen hit, som man kunde hafva önskat, i det att Kiiminki-afdelningen just för bristen på särskildt intressanta folkdräkter och i ögonen fallande konstindustriföremål kom att stå något i skuggan. Vi för vår del våga dock hoppas att resultatet af vårt arbete och våra studier på denna ort — fotografier och teckningar inberäknade — skall ega ett värde för vårt lands etnografi, om det också ej kunnat tjena till ögonfägnad vid en flyktig exposition. Särskildt anse vi att på kläderna, ehuru dessa kunna vara för sin tid karakteristiska nog, dock icke ligger den största vigten, när det gäller att studera folklif och folkseder under olika tidskiften.

Ett verkligt kulturhistoriskt intresse erbjuder i etnografin studiet af folkens och individernas mångskiftande sträfvan att praktiskt tillgodogöra sig sitt vetande om tingen och dermed skaffa sig medel och verktyg för utförandet af det alldagliga lifvets mångahanda sysselsättningar och för tillfredställandet af alla praktiska behof. Men klädedräkten bestämmes, såsom allom känt är, ofta hvarken af det verkliga behofvet eller den individuella smaken, utan allenast af ett nyckfullt vexlande mod, hvars mäktiga inflytelser ifrån någon fäfångans metropol i «stora världen» breda sig ut öfver de aflägsnaste länder, till de mest undångömda folk. Det bör t. ex. icke förvåna någon, att Kiiminkigummorna engång klädt sig efter samma kortlifs- och puffärms-mod, som Frankrikes kejsarinnor, eller att deras gubbar burit knäbyxor och kragrockar likt Sveriges kungar. Vi vilja härmed icke förneka att ju ej

äfvén detta förhållande kan gifva anledning till mångfaldiga undersökningar, såsom just angående vidden af och betingelserna för modets inflytande under olika tider, — vi tänka härvid t. ex. på följande notis af Chr. Wählin (se «Fäderneslandets historia och statskunskap för nybegynnare», Lund 1808): «År 1778 blef, enligt Konungens nådiga välbehag, *Nationela klädedrägten* antagen»; i sanning en epokgörande händelse i modens historia! — Helt annorlunda är likväl förhållandet med de redskap och verktyg, hvilka bonden sjelf uppfunnit och hvilka hans egen arbetande hand förfärdigat, så ändamålsenliga, praktiska, eller formfulländade, som han någonsin kunde och förstod. Sådana verk karakterisera bäst sin mästaress kulturståndpunkt samt hans skicklighet och smak. Jag vill till ett exempel nämna blott det intressanta redskapet „*joutsi-pyssy*“ (pilbössa), — såsom redan namnet tillkännagifver en mellanform mellan båge (armborst) och bössa — hvilket vi uti ett par (tyvärr något bristfälliga) exemplar, jemte pilar medförde från Kiiminki. Stocken är beklädd med rikt ornerade benskifvor, pilarne klubblika, (icke spetsiga). Sjelfva bågbladet var af stål och kunde spännas endast genom ett maskineri af jerntrissor, hvilka skytten fäste vid sitt starka läderbälte; dervid stödde han bågen, som vid stockens öfra ända var försedd med ett stigbygelformigt jern, mot marken och fasthöll den der med ena foten. Hvilka rika kulturhistoriska studier erbjuder ej ett enda sådant verktyg! *)

Af föremål hörande till stugans inredning och till innevånarnes beklädning, samt af verktyg och redskap

*) Jfr. planscherna och beskrifningen i G. Retzii anf. arb.

för olika ändamål medförde vi på vårt antiqvitets-läss ett antal af något öfver hundra stycken. Och åt Runtti Petter öfverlemnades det högeligen ansvarsfulla uppdraget att under vår återfärd till Uleåborg tjenstgöra såsom «antiqvitetskusk» på första lasset.

Medan de tre slädarne under långsam och obeskripligt tråkig marsch föras fram öfver skogar och myrar må vi med läsarens benägna tillåtelse, taga oss tid att korteligen sammanställa hvad vi dels sjelfve erfarit, dels af andra hört förtäljas om det områdes land och folk, som vi nyss lemnat bakom oss.

Det synes mig vågadt att efter så flygtiga studier, som de, hvilka några dagars vistelse på en förut för oss främmande ort kunna förhjelpa till, fälla ett bestämdt omdöme om det folks karakter vi derunder kommit i beröring med. Likväl menar jag att vi icke alltför mycket torde skjuta förbi sanningen, om vi härvidlag anteckna, att Kiiminkiboerne i allmänhet äro ett stilla sträfsamt folk, som icke gör mycket buller af sig i verlden, att de icke äro synnerligen intelligente, men icke heller slöe, eller dumme. Det lynne man tillägger finnen i allmänhet passar in hos dem; — såsom ett framstående drag hörde vi nämnas deras skämtsamhet, hvarpå såsom prof må anföras, att en hel hop numera allmänt använda gårdsnamn ursprungligen varit öknamn, några med en träffande ironi, såsom t. ex. namnen på en cessionsmässig bondes tre hemman: „*Kurjala*“, „*Nälkälä*“ och „*Hätälä*“. — Det gick förmodligen till slut med mannen så, att han fick vandra från «Ödebo» till «Nödebo», och på

vägen vika in till «Brödlösa» för att vederqvicka sig. Af samma natur är äfven ordstäfvet: „*viikon virsuja pitää, ken parsia kehtaa*“, som vi der hörde.

För arten af folkets karakter har väl främst dess härstamning varit bestämmande: det säges vara afkomma af en blandning savolaksare och lappar och påminner verkligen, småväxt som det är, till kroppsgestalt och utseende om hvardera stammen. I synnerhet frapperade oss det lapska tycket i en mängd ansigten, som här och der visade sig. — Vi öfverlemna åt fysiognomister att utröna hvilkendera likheten är öfvervägande t. ex. uti Runtti-mors och koturigubbens konterfej. — För släktskapen med savolaksarne åter talar den ofvannämnda skämtsamheten i lynnet och de klyftiga ordlekarna. Det synes ju icke heller ligga något otroligt i antagandet att savolaksare skulle befolkat äfven dessa nejder. Söder om Brahestad finnes t. o. m. en by med namnet *Savolahti*.

Vidare måtte utom härstamningen och åtskilliga historiska förhållanden äfven traktens natur, det något kuperade landskapet, de djupa skogarna, flodens grannskap och den föga bördiga jordmänen, liksom äfven näringssättet, hafva utöfvat på folkkarakteren sitt tillbörliga inflytande. Särskildt må framhållas den betydelse i detta afseende, som utan tvifvel flötningen af stockar nedför elfven eger, i det att detta af ständiga faror åtföljda arbete hos dem, som årligen bedrifva detsamma, alstrar en djerf beslutsamhet i sinnet och en säkerhet i hand, fot och öga som gränsar till det otroliga. Man berättade om huru en gubbe, hvilken redan närmade sig åttatiotalet brottats med en yngre man, af hvilken han blifvit utmanad, på en rullande

stock i elfven och dervid trots sina år lätt behållit öfvertaget.

Just när vi lemnade Kiiminki, sågo vi stockflötarnes tappra skara, på afstånd liknande ett kompani soldater, tåga uppför elfven, beväpnad med långa störrar, för att i högre belägna skogsbygder vid första islossning begynna sitt farliga värf.

Såsom redan nämndes, är jordmånen i Kiiminki föga bördig eller lönande, hvilket visade sig vid första blick på landskapet och äfven af innevånarnes försummade jordbruk nogsamnt intygades. Till åker voro dels sandiga åsar, dels uttorkade kärr och myrar («nevoja») af hvilka en stor mängd finnas, upptagna. Såsom ett bevis på jordbrukets ståndpunkt på denna ort adnoterade vi att åkrarna ytterst sparsamt, ibland till och med icke alls, voro dikade; några statistiska sifferuppgifter äro vi dock icke i tillfälle att lemna. Boskapskötseln syntes mera lämpa sig för landets natur, och i de gårdar vi hunno besöka, fans öfver allt en särskild mjölkammare, hvars hyllor ännu denna tid på året stodo fulla med filbunkar. I detta hänseende står Kiiminki långt framom många socknar i mellersta och södra Österbotten, i hvilka en sådan särskild mjölkammare hör till sällsyntheterna, och den uppsilade mjölken förvaras i stora skåp eller på öppna hyllor under taket inne i den qvafva damuppfyllda stugan.

Men af dessa nämnda näringsgrenar var dock ingen så betydande, att Kiiminki-boerne ensamt genom den skulle förtjenat sitt lifsuppehälle. Man hade redan i Uleåborg sagt oss att de lefde af att förvandla sina skogar till träkärl, och att icke ens under fattig- och hungersår denna inkomstkälla sinat, utan att

socknen i jernförelse med andra under sådana tider stått sig väl. Men vi funno snart sjelfve att slöjd-kunnigheten i Kiiminki lika fullt ännu ej hunnit längre än till ett praktiskt användande af materialet; träkär-len kunde visserligen vara väl gjorda, men fint gjorda voro de aldrig; likaså var fallet med möbler och husgerådssaker, hvilkas klumpighet ofta förvånade oss. Tecken till ornamentik syntes knapt till. Allt utvisade att trä-slöjden här icke så mycket ledde sitt ursprung från naturlig fallenhet, som icke mer från tillgången på godt virke och lättheten att få dessa produkter afsatta i närmaste sjöstad.

Uti qvinnornas handslöjd funno vi icke heller något anmärkningsvärdt; de kunde detsamma som hvarje finsk bondqvinna kan, men utan att dervid visa något prof på en särskild smak eller konstfärdighet. Såsom prof på inhemsk qvinnoslöjd i Kiiminki medförde vi bl. a. en röd och svart rya, „*raanu*“, af s. k. «plock», tjock och varm, men tung.

Dessa konturteckningar af Kiiminkis natur och folk äro tyvärr högst ofullständiga, men de kunde ej annat varda; den etnografiska expeditionen var icke i tillfälle att aflägga andra än s. k. «fransyska» visiter här och der i bygderna; öfver allt hade vi samma skäl till klagan att tiden icke medgaf ett förtroiligare studium af folklivet. Vi kunde endast trösta oss dermed, att det icke hörde till vår uppgift denna gång. Under de korta afontstunderna på våra hviloställen försökte vi visserligen göra oss till godo hvad våra värdar, eller tillfällige gäster visste om forna eller närvarande tiders pläg-seder i för oss okända bygder; vi ega t. ex. en utförligare beskrifning af bröllops-

seder i Puolango och Kiiminki socknar — men det hade naturligtvis varit vida intressantare att personligen närvarande å ort och ställe iakttaga dessa seder. Ett ungt brudpar reste just kring församlingen för att bjuda till bröllops och sammanträffade med oss på Marttila, där vi som bäst uppjorde affär om gamla skinnmössor; värden bjöd oss alla tillsammans på «ruukostia», men den välmenta snapsen erbjöd en klen tröst för dem, som gerna önskat att få vara med om det stundande brölloppet.

Till ett godt slut på denna Kiiminki-beskrifning må jag framhålla det välvilliga bemötande, som öfver allt kom oss till del under våra promenader i byarna; ty långt ifrån att med något misstroende betrakta eller bese våra förehafvanden, höll folket oss mångestädes såsom gäster, besvarade vänligt de nyfikna förfrågningarna, förplägade oss efter bästa förmåga med bränvin, kaffe och cigarrer och begärde icke öfver höfvan mycket för det gamla skräpet vi af dem tillhandlade oss. Åt ett sådant bemötande från allmogens sida fingo vi snart säga farväl då vi styrde vår kosa mot Österbottens sydligare nejder. Derför bevara vi i tacksamt minne ett tillfälle, när en välmenande Kiiminkibonde — det var *Ala-Wesalan Sakari* —, som i Uusi Suometar läst om vår tillämnade expedition, trugade i oss dubbla ruukosti-snapsar *) med denna maning: „*maistakaa, maistakaa! Se on en-*

*) Huru motbjudande detta ofta upprepade snapsande oaktadt all välmening var för oss, kan läsaren lätt föreställa sig, men lyckligtvis voro glasen små och det var ju ej nödvändigt att tömma dem till botten; hufvudsaken var att man skulle „smaka“ (maistaa), då bonden bjöd det bästa han hade.

simmäinen ja ehkä viimeinen kerta, kuin te juotte minun huoneessa!» «Det är första och kanske sista gången i dricken i mitt hus!»

Men återvändom till de tre slädarne, hvilka i sakta skridt färdas fram genom djupa skogen, i riktning mot Uleåborgs stad. Läsaren har kanhända redan länge saknat de intressanta äfventyr, som ju böra krydda hvarje väl hopsatt resebeskrifning.

Nåväl, vi hade färdats ett par eller tre timmar på eftermiddagen, då vi med ens helt mildt väcktes ur våra stilla drömlika skogsfantasier, åt hvilka hela sällskapet efter muntert glammande i början småningom under inflytande af skogens enslighet hade hemfallit, af ett mystiskt något, som dock snart för vårt hörsinne antog formen af ett sakta brus, hvilket för hvarje sekund kom oss närmare. Strax derpå stannade hästarne framför en liten flod, som med sakta, men omotståndligt lopp sökte sig fram mellan enrisbuskar och alar i skogen. Hvad skulle detta betyda? Vår skjutskarl hade upprepade gånger under resan talt om ett dike, „*oja*“, som vi skulle komma att passera midt i skogen och som han förmodade ännu vara isbelagdt; men här hade vi framför oss en hel flod, nästan lika bred som Pudaselfven. «Det är nu diket», sade mannen, pekande på vattenmassan. Ja, det var verkligen diket, men hur skulle vi öfver? Bro hade här aldrig funnits. Vår lugne finne sökte sig en lång stör och vadade helt säfligt ut i vattnet för att mäta dess djuplek; vattnet gick jemt så högt som hans pjexskaft räckte, d. ä. en half alm öfver knäet. Efter

denna rekognosering tog han förste hästens tömmar ur lille Pietaris hand, placerade denne öfverst på lasset att vakta fotografens plåtar och tinkturer och körde så alla våra antiqviteter ut i strömmen. Ängsliga följde vi honom med våra blickar och med tankar sådana som dessa: «om botten-isen skulle brista, lasset stjelpa och strömmen föra bort vår dyrbara egendom, våra mödors frukt!» Men allt gick lyckligt. Mannen kom tillbaka. Nu var det *vår* tur, som åkte i andra släden. Samlande allt höet i vår «köysiresla» tillhopa i en hög, stälde sig de båda reskamraterne på denna, hållande fällar och knyten i händerna, och lätto sig föras ut i floden. Släden försvann under vattenytan, böljorna sqvalpade kring våra fötter, men vi tågade, liksom Israels barn i tiden öfver Röda hafvet, oskade öfver till andra stranden. Tredje släden utförde samma «vågstycke» lika lyckligt. Komne på andra stranden hurrade vi alla med lyftade mössor och «Simonides» gjorde en glädlig rund kring hela laget, skjutskarlarne inberäknade. Äfven hästarne fingo en väl förtjent uppmuntran uti hvar sin kaka bröd, hvarefter färden fortsattes.

Jag hade hittills vanligen blott med en viss ringaktning sett ned på det slags åkdon, i hvilket vi forslades fram likt mjölmattor, men nu fann jag att det äfven hade sin stora förtjenst, i synnerhet vid färder genom flödvatten och brusande floder, ty om de glesa repslingorna å ena sidan tillätto böljorna att obehindradt göra sig hemmastadda i släden, så visade de dem å andra sidan en lika gen och obehindrad utväg ur densamma, så snart vi befunno oss på det torra.

En stund senare uppnådde vi ett torp uti skogen, der vi både vederqvickte oss med ett grundligt mål fil, och tillhandlade oss några etnografika, t. ex. en liten blecklampa med det lämpliga namnet „*kiilu*“, ett st. „*rukinlapa*“ (spinnrocksblad, «flagabräde»), ganska väl utskuret, m. m., hvarefter färden åter fortsattes.

Qvällens underbara rosenskimmer hade längesen fördunklats; det var natt, men en nordisk vårnatt, ljus och klar. De resande slumrade alla på det fuktiga höet i sina respektive slädar och fördes således framåt omedvetna om hvad som försiggick med och omkring dem. Plötsligt stavnade andra hästen, kusken vaknade, herrarne vaknade och gnuggade sig i ögonen; hvad står på? Ett häftigt brusande ger svaret, såsnart örats sinne åter förmår fatta intryck. Vi befinna oss helt oförmodadt framför ett nytt «oja», hvars vatten brusar stridare än det sist passerades. Skjutskarlen stiger ur och glötar ut för att rekognoscera. Men hvart har första lasset tagit vägen? Pietari hoj! Pietari kuule! — Ingen Pietari hörs af. Han måste antingen hafva kört öfver, eller En ryslig tanke bemärktigar sig oss för några ögonblick. Pietari holoj! Hvarför svarar han icke? Intet annat ljud än vattnets forsende höres i den stilla natten.

Vår skjutskarl har vadat öfver till motsatta stranden; han säger att vattnet kan passeras och att botenisen kännes stadig. Framåt marsch! Vi försöka nu sitta på våra platser, efter vattnet icke skall vara så djupt, fast än det ser svart ut i natten. Framåt! Hästens framfötter beröra redan den något branta motsatta stranden; men hvad nu? Isen brister under oss,

släden börjar sjunka, hästen stannar! Rofgirige abborrar, skynden att mottaga edert byte!

Några ögonblick af häpnad ha gått förbi; vår hurtige skjutskarl har hoppat i vattnet, som går honom öfver midjan, och försöker lyfta upp den sjunkande släden; undertecknad har klängt upp på den öfver vattnet stående slädspetsen, men reskamraten, tyngre och ovigare i sin stora pels, famlar med händerna efter botten. Klatsch! Hästkräket rycker till med ett väldigt tag och vi äro på stranden. Eureka, Eureka!

Kamraterne i sista släden taga en omväg, för att icke falla i vår grop, och snart stå alla fyra etnograferne på den kala stranden, med drypande kläder liksom Janne Stjernkikarn i boken om Drummel Petter, sedan han helsat på fiskarne i viken, — fyra riddare af den sorgliga skepnaden. Vår skjutskarl hade under tiden gjort en högst glädjande upptäckt, ty hvad nyss förut aftecknat sig mot horisonten framför oss såsom en stor sten högt uppe på andra stranden, det fann han nu vara det saknade antiqvitetssasset. Petter kusk, som hädanefter bordt få namnet «Drummel-Petter», satt sofvande på lasset med tömmarne i hand; den förståndige hästen hade af sig sjelf stadnat för att vänta på sina dröjande kamrater. Men huru de så oförmärkt och så lyckligt kommit öfver den svåra passagen, det är och förblir för oss alla en gåta.

Öken sattes nu åter i gång och hela sällskapet traskade efter med klatschande stöflar och skallrande tänder, tills äntligen en efterlängtdad människoboning vid Oulujokis strand steg fram ur dunklet, tyst inbjudande till rast och hvila.

Hunne fram till gården bullrade vi först en stund tåligt på förstugudörren, men då ingen vaknade, togo vi oss friheten att sjelfve öppna och stego dristeligen in i den stora och som det tycktes tomma stugan, sökte och funno en ljusstump, tände eld och försökte göra oss så hemmastadda, som möjligt. För oss finnar är det en allom känd sak, som dock vårt land besökande utländingar pläga förundra sig öfver, att nemligen allmogen på så många orter sofver för öppna dörrar. Denna sed är ett godt vittnesbörd om vårt folks ärlighet och redbarhet.

Men den syn, som vid den sprakande talgdankens matta sken mötte våra kring stugan spejande blickar, var oförgätligt komisk. Den af oss först för tom ansedda stugan befans vid närmare betraktande ega en hel skara innevånare, hvilka alla för närvarande gästade hos *Nukku-Matti*. För hvarje steg man tog på golfvet lopp man fara att trampa på någon sofvande menniska. Tvärs öfver golfvet stod ett bräde på kant och invid detta låg en smal halmkärfve, som tjenade till hufvudgård för ett halftdussin slumrande män, hvilka lågo på blotta golfvet så godt som fullklädde, med skinnfällar till täcken, dem flere dock hade sparkat af sig. Någon säng syntes ej till i hela stugan (pörtet), men på den smala väggfasta bänken, som lopp kring hela dess vidd, lågo sofvande; från den höga muren bakom ugnen nedhängde benen af en sofvande man, och bakom väfstolen låg hopkrupen på sin utbredda rock ännu en sofvande. Den enda kvinna, som syntes till, hvilade på ett bräde, placeradt mellan väggbänken och en stol. Lägg till denna syn det oljud, som hela den sofvande skaran åstad-

kom med sina snarkningar, i det väldiga s. k. timmerstockar drogos kring i hvarje hörn af stugan, och medgif att situationen hade sin löjlige sida, hvilken betydligt piggade upp de resande, så våta och frusna de än voro! Men dessa landtliga seder och vanor, vi kunde ej nog förvåna oss öfver deras enkelhet! Ännu mera ogenerad än vi, inträdde någon timme efter oss en annan resande i stugan, slängde seldonen, som han bar på armen, med buller på golvet, och begynte högljudt resonera med oss. Han betedde sig alldeles som om han varit hemma i egen stuga midt på dagen, och ingen af de sofvande lät sig märkbart störas deraf. Detta var dock icke någon gästgifvaregård.

Sedan vi hängt upp våra kläder till torkning, tillbragte vi de få återstående timmarna till dagens inbrott, hvilande som man det hafva kunde, den ene på en stol, den andra på en bänk; blossande på esplanadcigarrer, hvilka för vårt luktsinne någorlunda bort blandade intrycken af den verkligt förpestade atmosfär, som rådde i stugan. Dessa cigarrer, hvilka voro styfva, som gårdsgårdsstörar och minsann ej sjelfva doftade för angenämt, hade den muntre fotografen förstått att framskaffa sålunda nemligen, att den ene skjutskarlen skickades att bulsa på dörren till kammaren (tupa), der isäntä och emäntä slumrade; då han icke gaf dem någon ro, för än de öppnade, lyckades hans beskickning så väl, att han efter en stund kom tillbaka med en låda af den nämnda varan, till sällskapets stora belåthenhet.

Men när som solen i purprad glans sig höjde i öster,
Sträckte på benen en hvar, som njutit af roliga sömnen,
Bytte sin snarkning i gäsp och ref sig i tofviga luggen,
Sökte från ugnen fram långskaftade, välsmorda pjexor,
Uttog den trampade halm och fylde med ny ifrån
bädden,

Tills hela hufvudgården försvunnit i pjexornas bottnar;
Dammet stod högt i tak och allt husfolk gick till sitt
arbet.

Då uppbröto vi ock, påtogo de drypande pelsar,
Satte oss i, reste af, sen «kamelerna» betats och
vattnats,

Åkte längs Uleå elf mellan glador och vakar och
forsar,

Pejlade flödvattens djup, för att finna en uppväg till
stranden,

Sist uti gnisslande sand stadstullen vi ändtligen nådde,
Helsade solens ljus och U:borgs fryntliga anlet',
Värmdede med kaffe etcetera upp de stelnade lemmar,
Förde vår skatt under tak och glömde de utståndna
mödor.

— Sålunda ändades nu vår resa mot solenes uppgång,
Nöjsam och lärorik, fast kort, som skulle bevisas!

Z. S.

Tilan puutteesta on meidän, ikävä kyllä, täytynyt toistaiseksi tähän keskeyttää yllä-olevan kansatieteellisen kuvaelman julkaiseminen, jos kohta olisikin ollut hyvin suotava, että yleisö olisi saanut sen kokonaisuudessaan tässä vihossa lukea.

Toimitus.

Tillägg.

Sedan vi hvilat ut ett par timmar i angenämt kvarter hos vår agent i staden, började vi katalogiseringen af de från Kiiminki medförda etnografiska föremålen, hvilkas värde steg till omkr. 180 mark, inköpspris. Utom de föremål, som i ofvanstående skildring blifvit omnämnda, må ännu följande af intresse framhållas:

Bronskors med slavonsk inskription (smycke),

Tulus-tuhnio (elddon),

Kehrotin (metallborr i form af en stor snurra med svängträd).

Kerin-puut (nystkors af trädspjelor).

Vyhin-puu (härfräd med mekanik).

Vihin-puu (d:o med siffertafla och visare).

Kahvi-jauhin (trädkopp med glasstötel).

Kopsa (näfverflaska, lämplig att »hålla salt uti på resor»).

Hanhikko (trädiskål med två breda handtag eller »öron»).

Kippo (mjölkstop med två öron).

Soikko (af långt trädfat).

Tiuku-luokka (loka med pingelklockor).

Loimivyö (täckgjord) }
Sitolkka (sidolk) } besatta med „*Käärmeen-*
pään luita“ (ett slags små
hvita snäckor).

I Uleåborg tillkommo några föräringar. Sedan allt blifvit vederbörligen förtecknad och för intresserade personer exponerad, stufvades effekterna samman och öfverlemnades i agentens vård, för att af honom benäget öfversändas till Helsingfors med första ångbåt. Efter att hafva erfarit mångfaldiga bevis på Uleåborgsboernes gastfrihet och lifliga intresse för vår sak, togo vi den 28 april afsked af gamla och nyförvärfvade vänner och vände kosan söderut. Men innan vi gå att i korthet redogöra för expeditionens vidare öden, må vi med läsarens samtycke i tankarna göra en excursion till östra sidan af Uleåborgs och Kajana län, der i många afseenden egendomliga förhållanden råda.

Puolanko. Forstupsyningsman Th. Hohti berättade: »Jag öfvervarade en gång andra och tredje dagen af ett bröllop uti Lylykylä by i Puolanko, 3 mil från kyrkan österut, mot Suomussalmi till. Det var andra afdelningen, „*hää*“, som firades i brudgummens eget hem, dit bruden blifvit hemtad efter föregående dag skedd vigsel i brudens hem. Bröllopets förra afdelning kallas „*antajaiset*“, emedan hustrun då *gifves* åt mannen och gåfvor gifvas åt bruden. Huru denna fest firas i Puolanko känner jag icke, men jag antager att firandet, liksom förberedelserna till bröllop, frieri, trolofning och fästegåfvor der äro ungefär de samma som uti Yli-Kiiminki. Derfor vill jag nu först berätta huru det går till här i Kiiminki. Då det gäller att »gå åstad och fria», reser den förtjuste unge mannen någon vacker qväll med sin talman, „*puhemies*“ till flickans hem, och talman framställer der för flickans föräldrar eller gift-

man det vällofliga ärendet, sägandes att man kommit för att fästa, »kihlata» flickan åt den unge medföljande mannen. Den blygsamma tärnan skyndar naturligtvis genast in uti kammaren, der hon dröjer under hela tiden förhandlingarna räcka. Har resultatet af dessa utfallit gynnsamt, låter fästmannen talmannen framlemna åt bruden de medförda fästegåfvorna, „*kihlata*“, som vanligen bestå uti pengar, 100 mark, 200 mk eller mera, allt efter råd och lägenhet. Gåfvorna böra läggas på bordet hellre än direkte i fästmöns hand, på det hon sjelf måtte taga dem derifrån. Först sedan detta öfverlemnande — detta faktiska brudeköp — försiggått, anses fästningen fullbordad. Qvällen tillbringas i fästmöns hem.

Talmannen får för sitt besvär en skjorta (?), ett par grant stickade ullvantar, några skålpund ull och — en näsduk.

Sedan resa de unga tu någon dag »på tumanhand» in till närmaste stad, der fästmannen köper ringar, silkesschalar, klädningstyg m. m. åt sin trolovade. Men detta hafva ej alla råd till, ja mången fattig fästman består icke ens vigselring åt bruden, utan lånar för tillfället, och ringen lemnas efter bröllopet tillbaka.

Efter trolofningen ombesörjer talmannen allt hvad till lysning och vigsel hörer och skaffar samman brudgummens papper, dem han äfven för eller skickar till presten. Det är icke då nödvändigt att brudgummen sjelf följer med. Åt presten, som viger, gifves ett par strumpor * för besväret.

* Männe kärleksgudinnans namn *Sukkamieli* har något sammanhang med „*sukka*“, strumpa? Det ser så ut. I sven-

Före lysningen reser bruden någon dag till fästmannens hem. för att, såsom det heter, utse en lämplig brunnsplats, »kaivonsiaa katsomassa».

Då det första gången lysas i kyrkan samlas bygdens ungdom i brudens hem och der hålles då med lust och gamman „*kratuloita*“, — ett kalas, som ofta är finare än sjelfva bröllopet. Dammet står högt i tak, och kaffe och bränvin trakteras kring laget bland de bjudna. För objudna hållas varorna till salu mot kontant betalning, i synnerhet hos fattigt folk, som derigenom gör sig en inkomst. Man dansar polska, »purpuri», vals, polka mazurka m. m.

Nalkas så sjelfva *antajaiset*, då fästmannen-brudgummen (ylkä el. yrkä) med sitt glada följes-lag, som kallas „*juohto-joukko*“, i festlig ordning kommer åkande till brudens hem. Hästar och slädar äro smyckade på det ståtligaste.* Hela följet viker in i hvarje gård, hvarigenom vägen leder och måste då erhålla någon förplägning. Slutligen kommer man till bröllopsgården, der kaffe till först trakteras.

Efter kaffet ombesörjer puhemies förberedelserna till vigseln, låter tärnorna föra fram brudstolen, „*vihkiäis-tooli*“ på en grann matta eller täcke; såsom det äfven brukas i städerna, derefter anvisar han presten

ska Österbotten kallas svartsjuk kärlek rent af „*svartsockar*“, analogt med det finska sukkamieli, som ju äfven betyder svart-sjuka.

* Förmodligen begagnade man förr vid sådana tillfällen som detta både den pinglande „*tiuku-luokka*“, det prydliga remtyget (*potuusit*), *harjusnahka*, och gjordarna med käärmeeinpään luut, och åkte i den med knoppar sirade och med rosor målade „*kappireki*“, hvaröfver breddes både ryor och ranor af brokigaste slag.

och klockaren deras platser framför bordet, bakom brudstolarna, samt tillsäger slutligen, då anordningarna äro gjorda brudparet (»morsiuspari») att träda fram. Hand i hand komma de fram till den heliga akten. Fyra personer hålla pellet, „*pelti*“ (annorstädes »telta») i dess fyra hörn, utan ringar. Är det skumt i stugan hålla de lediga tärnorna och svennerne ljus i sina händer. Efter akten täfla de unga att rycka åt sig klädet, som dervid stundom sönderslites. Den, som vinner, tror sig väl till först bli gift.

Efter vigselns slut återvänder det unga paret till stugan (tupa) ifrån pörtet, der vigseln försiggått och följes med skyndsamt af tärnorna, som bära brudstolen på täcket. I tupa'n följer nu gratulationen, hvarefter borden dukas (i pörtet).

Till bords sitter man så: i högsätet bruden, vid hennes högra sida brudgummen, dernäst presten, talmannen, brudgummens fader och närmaste manliga anförvandter, alla vid ena sidan af bordet, så långt utrymmet tillåter; vid andra sidan sitta endast kvinnor. Gårdens värdsfolk, brudens föräldrar, sitta icke till bords vid detta kalas. Då första matlaget har spisat, sjunger klockaren från bord. Derpå samlar sig ett nytt matlag kring bordet, tills alla gäster blifvit undfägnade. Till sist spisa skaffarena, „*känkärit*“ och gårdsfolket samt några tillfälligtvis inbjudne af åskådarnes hop. Sjelfva bröllopsmaten tillredes af en enkom bestald matlagerska, som vistas någon vecka i gården före högtiden för att baka och brygga.

Maten består af: kött- eller sötsoppa, »ugnsgröt» och en lång rad rätter, sist tortor. Bränvinsglas bjudas kring på tallrickar. Nu mottagas brudgäfvorna på

»brudfatet» och samtidigt går äfven »fattigfatet» ikring. Presten, eller i hans frånvaro talmannen uppmanar till gifmildhet.

Efter måltiden stökas borden unnan och dansen begynner. Talmannen dansar till först med bruden en polska, och då han slutat fäller han oförmärkt en penning i hennes hand. Strax tager en annan vid och dansar med bruden, som på en lång stund ej slipper fram från det trånga rummet vid bordsändan närmast spelmännen. Bland annat dansas „*püli-laukka*“, d. ä. polka mazurka. Den enda dans, som tyckes vara inhemsk, är polskan. Öfriga nutida danser hafva inkommit från Uleåborg, hufvudsakligen genom marknadsresorna, efter hvilka spelmännen vid glada tillfällen taga ut melodierna efter gehör. Underofficerare och gemene man, som återvändt från indelta militärens modellskola i Åbo gjorde många nya dansmelodier bekanta i trakten af Uleåborg. Allom bekant är den glada tantuli-melodin:

„Kaakkuri, kaakkuri harmaja lintu,
Toopissa, toopissa viimeinen sintu.“

I Limingo sjunger man:

„Heikkinen, Heikkinen isovallan päällä,
Toppinen, Toppinen toisen kerran“,

till ära för de rikaste slägterna i socknen, Heikkinen och Toppinen.

Dansen fortfar oafbrutet in på natten tills måltid åter hålles. Man spisar i samma ordning som vid middagen, men rätterna äro nu färre. Efter målet gå de gamla till hvila, men de unga fortsätta dansen så länge spelmännen förmå röra stråken. Först följande dag på eftermiddagen aflägsna sig gästerna småningom.

— Men hvarmed trakteras då gästerna under den långa qvällen från middagen till målet om natten? — Det brygges en *toddybål* af konjak eller rom med socker och vatten, och skaffare ösa varan i dricksglas, som tömmas med fart af hvarje gäst.*

Andra dagen på morgonen ätes litet torr skaffning såsom förberedelse till frukostmiddagen, hvilken senare följer. Derpå delar brnden ut sina gåfvor, åt talmannen (strumpor) och klockaren (strumpor eller vantar). Sist sker affärden till brudgummens gård, dit en utvald skara följer. Härmed är då bröllophög-tidligheternas första afdelning fulländad.

Så tillgår det i Kiiminki vid antajaiset och jag har skäl att tro att seden i Puolanko icke skall vara mycket olik. Jag återvänder nu till berättelsen om *häät*, som firades i brudgummens gård i två dagar. Strax efter middagen åkte den utvalda brölloppsskaran i god ordning, men med ilande fart in på gårdsplanen. Gårdens män störta mot de kommande, hejda djerft deras hästar, rycka med ett tag lokorna ur redet, så att t. o. m. fimmelstängerna brytas, kasta dem upp i höjden eller långt bort från slädarna. Brudgummens loka kastades *på taket* med utropet: „*talon luokki taivaalle*“. Efter detta hurtiga mottagande föres skaran in, välkomnas redan i förstugan, trakteras derefter med kaffe och supar.

Snart dukades borden till en festmåltid, som dock var mycket enkel; utom vanlig s. k. torrskaffning bestods färsk fisk med smörlake till sås, samt uppkokt mjölk.

* Nordbon tycker om starkt och tål förunderligt mycket, men nog vore här en reform i måttlighetens syfte af nöden!

Någon frågade under måltiden: „*mitä tässä nyt syyvään ja juuvaan*“ (syödään ja juodaan)?* Då steg talmannen upp, fattade sitt glas och svarade: „*onko se se, joka puuttuu? Selitetään kohta! Tässä syyvään ja juuvaan . . . Olli Mäkeläisen ja Brita Stina Keinäsen vihkiäisiä.*“** Skålen dracks, det var de unga nygiftas skål.

Eftermiddagen förgick muntert under flitig förtäring af kaffe och bränvin, som ofta kringbjöds. Senare föreslog någon i gubbarnes krets att man skulle brygga toddy, en dryck som här var endast föga känd. Förslaget antogs med acklamation, hvarefter en närvarande kunnig person brygde den äskade drycken uti en stor stäfva, utur hvilken han med en skopa öste i framsatta kaffekoppar och andra dryckeskärl, som funnos att tillgå. Sällskapet fann varan förträfflig.

Till sist åto vi qvällsvard; halm breddes på golvet och hela sällskapet lade sig till hvila. Men det räckte ganska länge innan de af dryckjom glade förmåddes att upphöra med sitt sjungande och trallande i pörtet.

Följande morgon började man å nyo med kringbjudning af kaffe och starka drycker, vi åto lillfrukost, storfrukost, middag. Då maten togs af frukostbordet anställdes penningeinsamling för de nygifta. En af de förnämste husbönderne stälde sig bakom bordet och uppmanade alla till ordentlighet och stillhet, under hotelse att eho, som bröte mot bröllopsreglerna skulle få till straff att dricka en kanna kallt vatten och

* „Hvad ätes och drickes nu här?“ d. v. s. hvilken festlig betydelse eger denna måltid?

** „Är det *det*, som fattas? Vi vilja strax förklara saken: här ätes och drickes O. M:s och B. K:s vigsel.“

bada i en kall bastu med iskallt vatten. När då den förste gifvaren lagt sitt mynt på bordet, tog den nämnde ordningsmannen myntet i sin hand och utropade innan han såg derpå: „*nyt puhutaan uusia*“, och han tillade: „*nyt . . . sen ja . . . senkin poika on lahjoittanut nuorelle parikunnalle . . . 12 markkaa; nälissäänkö hän sitä tekee, taikka tehneekö hän sitä janossa, nostakaa sitä!*“ * Fyra raska karlar fatta tag i den »ädle gifvaren» och lyfta honom i höjden; en tärna skyndar genast till med kaffe och en sup på en bricka, och mannen måste i sitt upphöjda tillstånd dricka ut hvad som bjuds. För hvarje ny gåfva utropas alltid: »*taas puhutaan uusia!*» De öfriga uttrycken i det improviserade talet varieras allt efter gifvarens rang och börd, mest i loftalande stil. Stundom säges på skämt: „*se suuri kälmä*“, „*metсэн-rosvo*“ ** y. m. y. m. on lahjoittanut etc., sedan dock utroparen därförinnan artigt frågat af gifvaren: „*saanko sanoa mitä suuhun tulee?*“ Det är mest klingande valuta, som gifves, men några förära ett får, eller t. o. m. en ko, och då träda de fram till bordet och bräka eller råma, för att dymedels gifva tillkänna hvad de ärna skänka; deras namn utropas dervid på öfligt sätt.

Sedan nu alla gäster lagt fram sina gåfvor, ställas nära bordet tvenne stolar för blifvande farfar och mormor. Brudens gåfvor åt mannens gamle fader exponeras nu på »lavitta», långbänken vid bordet: en

* „Nu har dens o. dens son åt det unga paret gifvit så o. så många mark; han må nu hafva gjort det i hunger eller törst, lyften honom!“

** „Den store skälmen, stråtröfvaren“, m. m.

lång ny skjorta, en dyna, m. m. Två tärnor stiga fram och kläda på gubben skjortan, och sedan han ogeneradt ordnat sin kostym, lyftes han af män i höjden, hvarvid säges: „*nostetaan vaariks!*“ * En sångare sjunger bakom hans stol någon gammal runo. Gubben måste medan sången afsjunges dricka både kaffe och en sup. Samtidigt höjes brudens moder af qvinnor, — „*nostetaan nuoriks!*“ ** — och äfven hon måste dricka sin kopp kaffe i höjden. Efter den trohjertade lyftningsceremonin åtskiljdes gästerna och bröllopet senare afdelning var slut.

Så berättade forst uppsyningsmannen en aftonstund å Mäkelä gård. Hans berättelse förde vår tanke till forna tider, då ridderliga seder, runosång och ordlekar voro mera hemmastadda i Österbotten än i våra dagar, och den framkallade en mängd spörsmål och reflexioner, dem vi dock nu måste lemna utan afseende, för att se efter etnografiska expeditionen, som vi lemnade på vägen, söderut från Uleåborg.

III. Söderut, („Kärrpartiet“).

De vidsträckta Limingoängarna stodo denna årstid under vatten och bildade en vidsträckt sjö, ur hvilken ladorna, liknande stora stenar i hafvet, stucko upp. Vi sluppo likväl utan äfventyr fram med våra hjuldon. På Punttala gästgifveri (om jag ej minnes orätt) delade sig expeditionen, i det undertecknad ensam reste

* „Lyftom honom till gammal-far!“

** „Lyftom henne till gammal-mor!“

genom Engeslevä till Tyrnävä, och de två * öfrige medlemmarne kvarstodnade der, för att tidigt följande dag göra exkursioner i *Neder Temmes* by. Med prestgården i T. såsom utgångspunkt gjorde äfven jag utflygter både till fots och med häst. Men skörden var för oss alla mera klen. Emottagandet deremot var utmärkt i denna socken (Limingo), der så många rika bönder finnas, hvilka genom tidningsläsning följa med sin tid och kanske stundom i välment ifver nog öfverflödigt uppoffra tid och penningar på dess fåfängliga sträfvanden. Hos en sådan bonde i Tyrnävä, hvilken hade en hel våning af välmöblerade gästrum i sin karaktersbyggnad, — ett af dem med stora landskapsstycken målade på väggarna, ett verk af någon dekorationsmålare i staden, — blef jag välkomnad och behandlad som en rar gäst. Husbonden förärade mig 3 mark till respengar, och då jag bad att få veta hans namn, framtog han ytterligare 2 mark från sin byråklaff »efter det skulle skrivas upp.» Senare förde han mig sjelf i sin fina kyrksläde på besök i byn, till en aflägsset boende gammal enstöring, som hade gamla böcker och gamla helgdagskläder att framvisa, samt till sin svåger, hvilken, då han fick höra hvem jag var, glad utropade: »nä så får man då en gång se hos sig helst en af desse unge studenter, som man läst om i tidningarna så mycket!» Och då min följesman berättade att han gifvit mig litet respengar, sökte svågern fram en gammal »hopeariksi» (1 silfverriksdaler) af samma värde samt några mindre silf-

* Fotografen hade stadnat i Uleåborg och följde oss icke vidare.

vermynt, dem han förärade mig. Först sent på kvällen hann jag tillbaks till min station. Sedan jag sammanträffat med kamraterne, fortsatte vi följande dag söderut, skjutsade från prestgården — åter en gång på slädar — till närmaste gästgifvargård.

Det var den sista april på aftonen, då vi genom skogen åter nalkades till Brahestad. Då såg jag helt dunkelt någonting hvitt framskymta i skogen strax invid landsvägen; skjutspojken, som skickades att undersöka föremålet, hemtade tillbaka åt mig en liflös, men ännu helt varm „*mettikana*“ (snöripa), hvilken hade ljutit döden skenbarligen i följd af att hon flugit mot telegrafträdarne, midt öfver der hon fanns liggende. Sällsamma öde! Jag kände mig stämd att kunna skriva ett sorgeqväde öfver »ripans död», men »rapphönan», på hvars skrala träfjedrar vi sväfvade framåt, skakade förmodligen af afundsamhet snart sådana tankar ur sinnet. Vi reste förbi Brahestad, så frestande det än skulle varit att fira första Maj der. Men på Hiitola gästgifveri tillreddes följande morgon en splendid frukost af stekt fogel och stekta potates och etnograf-trion sjöng: »o hur härligt Majsol ler!» medan skjutskamparne spändes för i snöyran der ute.

Men nu måste vi skynda vidare, sedan vi nämnt några ord om ett slags nationela antiqviteter, hvilka längs denna väg flerstädes möta den resandes blickar: fattiggubbarne, „*vaivaispojat*“. *Lochteå*-gubben, som blifvit historiskt ryktbar genom Z. Topellii sagor, bär en brun rock och ser ganska hygglig ut; *Kalajoki*-gubben är ock rätt hygglig, men fattig tycks han då icke vara, der han fet och vördig står framför klock-

stapeln, klädd i frack och hög hatt samt med käpp i handen. Vår artist har på teckningen gifvit honom gröna pantalonger; om med rätta, det må Kalajokiboer bedöma. En vacker pendant till denne är *Vörå-gubben*, som är en verklig fattiggubbe med bekymmerfull uppsyn, en ivnalid från 1808 i blå kläder med gula oppslag och gult bälte. I *Kembele* har fattiggubben blifvit beröfvad sin staf och i den tomma handen sätta okynnige förbifarande ofta riskor eller långa störrar. En gång hade tjufvar tullat hans bröst på de fattigas hjälp och satt fem kort i hans hand, liksom hade gubben förslösat sin kassa på spel. Detta var ett raffineradt skurkstreck mot den gamle hedersmannen! *Himango-gubben* är vidunderlig och groft skulpterad. Ganska väl snidade fattiggubbar ser man åter i *Larsmo* och i *Pedersöre* (blott han skulle få behålla sin näsa!); *Nykarleby-gubben*, som ännu på 60-talet stod nära kyrkan, är numera borttagen. I många socknar äro fattiggubbarne helt små och utförda endast i bas-relief, samt dertill ännu synnerligt illa gjorda.

Dessa högst märkvärdiga prof på vårt folks, främst österbottningarnes, slöjdkunnighet borde mera observeras af myndigheterna, än som sker; ty der stå de exponerade för tusenden af folkets barn som färdas vägen fram, de kunde bilda smaken för det sköna, men de förderfva den ofta i stället.

I följd af tidens knapphet kunde vi icke mera fullfölja vår ursprungliga reseplan att återvända från nordnorden genom östliga delar af Österbotten, men det var icke heller nödigt till lösandet af vår närmaste uppgift. Stödde på den erfarenhet vi genom hittills företagna forskningar vunnit, och särskildt med hänsyn

till våra disponibla medel samt till orternas kommunikationsvägar, fattade vi äntligen vårt beslut att till representanter för södra Österbotten välja stugor ifrån Ala-Härmä och Vörå, ett beslut, som vi sedermera icke haft skäl att ångra.

Vörå. Nu delade sig expeditionen åter: den ene studenten afgick till Härmä-trakten, för att göra förberedande efterforskningar och sprida ryktet om vår ankomst, undertecknad deremot för med artisten till Vörå, lemnade honom der för att teckna af stugor, loft och konstföremål samt reste * sjelf in till Vasa, hvarifrån jag lyckades medföra en ganska god fotografiapparat jemte stativ och sköterska, fröken V. På Vörå prostgård erbjöds, generöst nog, hem för oss alla tre under de dagar vi vistades på orten. Ett skafferi inreddes till camera obscura, der en mängd

* Se här ett minne från denna resa: I *Lillkyro* hörde jag talas om en originel inhysing, som dött för kort tid sedan. Han hette *Thomas Puuru* (icke med finskt uttal), måste vid 6 års ålder lära sig spinna, och senare svarfva, rymde från sina stränga föräldrar vid 13 år, gick omkring och tiggde en tid, fick tjänst i Lappo, der han gick i skriftskolan. Sedan kom han tillbaks och gifte sig i L. K., men skildes efter några dagars äktenskap i all sämjo vid sin hustru och lefde sedan som enstöring i en liten stuga, som han sjelf bygde upp åt sig på Pauso (?) hemmans mark. Stugan, som jag uppsökte, var en fann på hvar kant. Sängen i form af en båt upptog rummets bredd. Den enda stol, som fans, var en med smak skulpterad lenstol i minsta form. Gubben hade gjort allt sjelf. Hans helgdagsdrägt såg snygg och ny ut, fastän han begagnat den allt sedan ungdomen. — Stolen och kläderna stå att beses i vårt museum. Det är hans röda yllemysa, som Gubben i Härmä stugan bär.

intressanta fotografier, stuginteriörer, folktyper och små genre- och kostym-bilder sågo dagen. Jag vill framhålla några af de sist nämnda: *Pollari*-far med sin hustru i gammaldagsdrägter, han i hög filthatt, röd ylleväst och kort jacka med uppstående stor krage och två rader blanka knappar, — hon uti stycke och mössa, sidenförkläde och stor röd sidenschal, — ett i sanning vördnadsvärdt par; vidare deras dotter Liisu såsom brud i full skrud, med skrafvelmessingskrona, och med en mästerligt tölpig vice-brudgum vid sidan. Paret förekommer äfven på en annan bild, sittande på åtta röda kuddar uti en grannt rödmålad Vörå-schäs af den ryktbara fasonen; de resa just omkring i församlingen för att bjuda till bröllops, därför måste de åka så ståtligt som möjligt. — Men det var ingen lätt konst att få prostgårdens liflige stathäst, Putte, eller hvad han hette, att hålla sitt hufvud stilla så länge fotografin togs. Ännu må jag nämna: åldermannens gosse — vi antaga att han hette »liss Mårstin» — på väg till byn med en budkafvel af knölig masur från 1787 i handen.

Kommersen i Vörå gick temmeligen väl, tack vare prostgårdsfröknarnas oförtrutna bistånd, men man förstod att begära pengar för allt. Omkring 90 st. föremål, bland dem några af icke ringa penningvärde, såsom några nya klädesplagg, hörande till nutida drägter samt några konstindustriföremål, de karakteristiska „*skrammelbälten*“ icke att förglömma. Den dyraste pjesen var ett s. k. „*råskåp*“, inventiöst hörnsåp i två hälfter, hvardera med tre fack eller afdelningar; facket längst åt höger i öfra hälften var såp för ett väggur. Det var måladt och siradt på det bästa,

väckte vid konstutställningen en synnerlig uppmärksamhet. — En vida större utmärkelse träffade ett annat helt litet skåp ifrån Vörå, som också var framsatt vid expositionen. Hennes Kejsrerliga Höghet Storfurstinnan Maria, vår nuvarande Kejsarinna, behagade kasta sina blickar på det lilla gamla bokskåpet med dess besynnerliga ornament och sade sig vilja köpa detsamma jemte en liten barnstol äfvenledes från Vörå. Etnografiska komitén tog sig friheten förära dessa föremål åt H. K. H. hvarför de äfven efter expositionen afsändes till Petersburg, utan att man likväl erhållit någon kännedom om, huruvida de verkligen kommit H. K. M. tillhanda.

Det var länsmannen i Vörå, som gjorde beslag på det märkvärdiga skåpet, då han händelsevis kom öfver det, der det låg under hö och strå på en höskulle å Knubb hemman. Han lät genast föra ned det och rengöra det.

»Och då man slipat ren hvar kant,
Så sågs att här man vunnit» . . .

— om också just icke någon diamant, dock en hygglig antiqvitét, som likt Amrus lykta också kom sig till hofvet. Ifrån höskullen till palatset är ofta kortare väg här i verlden, än man skulle tro!

Ännu några märkvärdigare föremål må jag omnämna: ett gammalt gökur med hela verket af träd; påstods hafva hängit i Vasastjernska huset i gamla Vasa och på sin tid varit »första (förnämsta) klockan i hela staden»; ett porslinsfat med blått och hvitt mönster, enligt sägen omkring 200 år gammalt. En person skall hafva utflyttat ifrån Vörå till Sverige och

der vid sin död efterlemnade en betydlig förmögenhet; den, som tillskansade sig arvet i Sverige, var då mycket rädd att arvingarna i Vörå skulle göra sina anspråk gällande och skickade därför detta vackra porslinsfat till mutor. — Således var det gamla fatet egentligen värdt en hel förmögenhet, ehuru jag fick köpa det för 60 penni.

Både äldre och nyare drägter i brokiga färger funnos här att tillgå och stugorna voro inredda både med smak och komfort. Allt snyggt och måladt. Man kunde få se matbord i stugan med hvit målade skifva. De lysande färgerna öfver allt förherrskande. Slöjd-kunnigheten står i allmänhet på en god ståndpunkt. Folkkarakteren är icke sympatisk, skrytsamhet och dryghet ofta ett utmärkande drag. Språkdialekten innehåller många fula diftonger, t. ex. ou och öu.

Men jag nödgas här afbryta denna flygtigt gjorda konturteckning af vår expedition till Vörå och dess resultat, för att reservera några rader äfven för Ala-Härmä.

Ala-Härmä. Vi bodde hos häradsdomaren på Ala-Viitala i öfra våningen af den rymliga karaktersbyggnaden, traskade kring i byar och gårdar, lefde mest af fläsk och potates och gjorde affärer dagen i ända. Snart var vår ankomst bekant i hvartenda torp i den vidsträckta församlingen, och då började en kommers utan like. Redan tidigt på morgonen förr än vi hunnit ur sängarna var farstun full med folk, som belägrade vår dörr. Så fort denna öppnades inströmmade folkskaran, och nu begynte den trefliga handeln. Ifrån diverse knyten och korgar framdrogs

jemte många goda saker äfven de besynnerligaste föremål: man ville truga på oss gamla utslitna kjorteltrasor, gamla simpla smöraskar, samt andra kläder och bohagsting, som icke egde något värde mera; man hemtade gamla böcker, silfverbägare, stora packor af lärft, brokigt bomullstyg, band, näsdukar och halsdukar i oändlighet; och då vi sade oss omöjligt kunna köpa af allt, som hemtades, blefvo säljarne mycket misslynta, några pockade, andra klagade och tiggde, i synnerhet då de sågo de högar af kopparmynt, hvilka vi efter vexlandet af en hundramarkssedel hade radat upp på bordet, hvaraf följden blef att vi mången gång gäfvos de fattigaste några penni ur egen kassa till skänks för att blifva dem qvitt och icke afskräcka andra. Särskildt minnes jag en af älder och fattigdom nedböjd gumma, som ifrån ett aflägsset torp hade stapplat fram till vår bostad för att bjuda ut en äldre finsk psalmbok, som var både flottig och brun; en annan hemtade en liten silfverbägare, som troligen var sista återstoden af försvunna dagars rikedom; rörd af gumornas sorg öfver vårt afslag på köpeanbudet köpte jag för egen räkning både psalmbok och bägare. I allmänhet begärdes höga pris, dock icke så höga som i Vörå, men vi vande oss snart att pruta, så att vi mången gång då säljarne voro barn eller personer skickade af andra, genast sedan vi hört priset, som isäntä eller emäntä bestämt, frågade: huru mycket bestämde han (eller hon) till «prutan-moñ»? Då svaret vanligen gafs ganska uppriktigt, afdrogo vi utan betänkande prutningsmättet.

»Mycket prutades ej, men hälften prutades genast.»

På detta sätt samt genom våra täta besök i byarna, vid hvilka det mången gång gälde att skaffa sig öfver Lapuanjoki med någon usel ekstock eller privatfärja samt ett styrblad eller ett bräde till åre, lyckades vi hopsamla 160 st. föremål af etnografiskt värde, mest konstindustrialster från äldre och nyare tid. Såväl den manliga som den qvinliga hemslöjden står högt i Härmä. T. ex. de prof på träsnidarekonst, hvilka vi medförde derifrån, äro med få undantag i sitt slag de förnämsta i hela etnografiska museum. Men vi tyckte oss märka att denna konst tyvärr är i aftagande, hvilket tydligen beror derpå, att den finare hemslöjden, som förut gälde endast husets behof, idkades mera för nöjets skull än för afsättning, men i vårt amerikanska tidevarf (sit venia verbo!) anser man det för bortkastad tid och möda att göra fina sniderier på vägkost- och klädes-askar, på rankor, klappträd, alnmått, möbler och husgerådssaker. Lyxartiklar köpas beqvämast hos närmaste landthandlande. Blott fångarne i Korsholms häkte ega ännu tillfälle att idka konsten utan afseende på tidens knapphet och de praktiska behofvens växande kraf. Det syntes nog att det illa beryktade Härmä stått i liflig beröring med Korsholm, ty vi funno här i bra många gårdar konstarbeten af häktets fångar; t. ex. i en af de stugor, som blefvo fotograferade, står på bordet ett vackert svart tobaksskrin af ovanlig form, i hvars uppslagna lock man ser en fotografi af de båda ryktbare stråtröfvarne och mördarne Isotalo och Rannanjärvi. En dylik „*tupakki-jassikka*“, dock med spegel i locket, lyckades vi äfven få köpa för den blifvande stugans räkning.

Jag skall ännu nämna några af de treffligaste föremålen:

Kellokaappi (fristående skåp för väggur med lod),
d:o från Ylistaro, cylindriskt, gjort af *ett*
träd, enl. sägen öfver 100 år gammalt,
kirjakaappi; troddes vara 100 år gammalt,
ränget (rankor), flera par med goda träsniderier,
klupu-tortit, (linklubbar) 5 st., väl snidade.
niirenpyörät (väftrissor, lunnor), med ornament,
rullapenkit (»rullstolar», — ställningar för garn-
rullar) af egendomlig form, väl skur-
na, 3 st.,

juomahinkki, kolossal träkanna med pip, begag-
nad i äldre tider i högtidslag,

knuppiruoska, en af de ryktbara Härmä-piskorna
med tung messingsknopp, hvilka slags-
bultar förut allmänt nytjade; numera
förbjudna,

icke mindre än 25 numror ryor, täcken, bordsdukar,
sängöfverdrag, halsdukar och handdukar (silmipyhjet),
några utmärkt vackra; 25 numror klädesplagg, utom
mössor, hattar, strumpor och skor; vackra qvinnopryd-
nader af silfver, briskar, kors, keder och spännen.
Detta resultat var oväntadt godt. Man kunde sam-
manställa flera kostymer af äldre datum.

Länge hade vi förgäfvets spanat efter ett par sä-
miskbyxor, hvilka expositionsstugans husbonde nöd-
vändigt behöfde, tills en dag en gosse kommer med
ett par sådana, just då vi voro på besök i prestgår-
den. De kostade 4 mark, men vi skulle gerna gifvit
dubbla beloppet för en sådan raritet, ty det var det
första och enda vi under hela vår resa fått se, oak-

tadt det öfver allt sades att de ännu i detta århundrade blifvit nytjade.* Tyvärr voro dock dessa inexpressibler färgade svarta, dessutom fulla med fläckar och så af ålder och tvättning hopkrympta, att de icke mera kunde dragas på af en vanlig människa. Derför lemnades de vid återkomsten till Helsingfors åt en handskmakare att blötas upp och rengöras, men sedan fingo vi aldrig mera se dem, ty det påstods att de vid rengöringen — totalt fallit i sär. Så måste vi dock låta göra nya.

I sammanhang härmed må omnämnas hvad som förtäljdes i Biri gård nära färjstället. En gårdshusbonde derstädes hade kallat till sig en skräddare för att tillskåra och sömma ett par prydliga sämiskbyxor. Skräddaren kom och klippte och sydde. Men den kost, som bestods i gården tycktes honom alltför knapp och mager. Särskildt längtade han efter »salta biten» (salt strömming), af lättförklarligt behof, men då något sådant aldrig kom på bordet, sömmade han med konstvan hand idel strömmingar på byxorna till evärdlig åminnelse af hans fäfänga längtan och husbondens snålhet.

Slutligen bör jag omnämna ännu tvenne föremål af särskildt intresse: „*helus-solki*“, ett bröstsmykke af silfver i form af slingor, stort som handen, hvilket fordom tillhört en synnerligen rik släkt i Haapajarvi gård i Alahärmä; den nuvarande egaren, som fått det genom arf, afstod det högst ogerna. Sådana smycken

* Om detta plaggs allmänna bruk i Europa vitnar det faktum att sådana ännu i denna dag nytjas t. ex. i Württemberg, der folket (inom parentes sagdt) ännu är så gammalmodigt, att det begagnar eldstål, flinta och fnöske!

sades fästmän hafva brukat gifva till »kihlat» (fästningsgåfvor åt sina brudar.

„*Airasreen malli*“ förärades, jemte flera andra saker, af bonden K. Vähä-Pesola med följande egenhändigt affattade beskrifning på ortens dialekt: »Kesäajokalu, ennen kun ei ollu maanteitä, nimeltä Airas-Reki, muinaas-aikana Ala-Härmän pitäjehes ja Lähi- mailla, kuvaksi tehty 8 p. Toukkok. 1876 muinaismuistolle ja yleisnäytelöhön. Tämän viljelys on loppunu noin 1800 paikolla, vanhain seliityksen jälkeen ja tehty niiden neuvosta.»

Denna märkvärdiga primitiva, men för ändamålet rätt praktiska »airas-reki» (aita.r.) var gjord af stadigt gårdsel, bestående allenast af tvänne i bakre ändan tjockare skalmar med några tvärträn öfver. Några medar hade den icke, ty då den var förspänd stod den i sned riktning mot marken och berörde denna blott med skalmarnas nedra ända, som var tjock för nötningsens skull. Naturligtvis var en sådan släde icke något »åkdon», lämpadt för lustfärder, utan dermed kunde blott någon vid tvärträden fastsurrad packning framforslas i de trakter, der landsvägar ej funnos på denna tid. »Airas-reki» är således ett af det finska språkets mest talande kulturord. — Samme Pesola förärade äfven ett st. „*silanrengas*“ af elghorn, som måtte hafva begagnats samtidigt med airasreki.

De fotografier * vi i Härmä togo, utföllo öfver hufvudtaget väl: täcka genrebilder från hvardags- och helgdagslifvet samt porträtt af män och qvinnor i

* Vår fotograf, fröken V. hade följt oss till Härmä och kamperade med oss på Alaviitala.

olika åldrar. Äfven tecknaren hade fullt upp att göra. Bl. a. hade han efter beskrifning af en gammal gårdsvärdinna tecknat och kolorerat bilden af en man i knäbyxekostym, med röd väst och käpp i handen; denna bild förevisades då den var färdig, hvarvid den lifliga gumman med tårar i ögonen utropade: „*voi hyvät ihmiset, voi Herran tähden, kun se on arvan Tuffa-vaari vainajan näkönen!*“ »Ack, kära menniskor, det är ju alldeles likt min afidne morfar i tiden, Tuffa-far, som brukade sitta på åstrandén och meta; hans röda yllemössa lyste då på långt håll mellan buskarne och var för oss barn en ledstjärna medan vi sprungo kring på fältet»

Innan fotografen¹ reste, läto de tre etnograferne porträttera sig sjelfv², sittande kring ett litet bord på gården, inbegripne i antiqvitetshandel. Det blåste der-vid så, att bordduken måste hållas fast med pålagda stenar. Bilden blef också derefter, men för minnet är den god nog!

Efter närmare en veckas vistelse i Ala-Härmä råkade vi i ett trångmål, som kunnat blifva mycket obehagligt, om ej hjälp slutligen erhållits: pennin-garna togo slut. Alla vippningsförsök i socknen voro i följd af många vidriga omständigheter fåfänga. Det var en sorglig afton då vi måste gå till kojs utan någon utsigt att ens kunna betala vårt nattqvarter. Då grep vår konstnär i den allmänna förtviflan en jättekantele, som fans bland våra etnografika, och som en man i A. H. hade gjort efter modellen af konung Davids harpa i hans gamla psalmbok, stämde denna och lyckades efter någon öfning att framlocka så mjuka och trösterika ackord, med hvilka han ackompange-

rade sina visor, att bekymren försvunno, hoppets stjernor strålade fram ock natten ljusnade i våra sinnen. En sådan makt låg ännu i Väinämöinsens (eller Davids) gamla strängar! — Hjelpen var också närmare än vi anade, han bodde i samma hus som vi. Men följande dag begynte kommersen åter och antog sådana dimensioner, att vi funno för nödigt att packa samman våra effekter, som fylde tvenne väldiga lass, och rusta oss sjelfve till affärd, innan de sista fyrkarne skulle stryka med.* Det var också hög tid, ty i Helsingfors väntade man oss helt säkert redan med otålighet.

Den 20 maj på morgonen skildes vi från denna ort, der vi inom få dagar upplefvat så mycket. Tid och utrymme fattas mig för en skildring af de etnografiska förhållandena här. Vare det endast sagdt, att byggnadssätt och stuginredning, om ock påverkade af inflytande från det svenska grannskapet (Vörå, Oravais, Jeppo) vitna godt om invånarnes ordningssinne, smak och praktiska anlag. I folkkarakteren ligger både ondt och godt. Vildsintheten, som röjer sig hos enskilda individer, tyckes vara svår att helt och hållet utrota, men den ersättes hos många af djup känsla och kraftig fromhet. Anlagen för spekulativt tankearbete äro ganska framstående.

Jag avslutar härmed den bristfälliga teckningen af expeditionerna till Härmä och Vörå, anhängande att

* In summa hade vi under hela resan uppköpt föremål för 1,160 mark. Utgifterna för alla våra färder, med skjuts, forlön, förtäring etc. stego till 670 mark, återresan inberäknad.

få hänvisa den intresserade läsaren till etnografiska museets katalog, som är under utgifning * och som skall innehålla en utförlig beskrifning af Härmä-stugan, ** möjligen äfven en beskrifning på stugor i andra socknar af Österbotten.

Återstår blott att nämna, att vid affärden från Ala-Viitala en af etnograferne reste med lassen norrut, till sitt hem, men undertecknad åtföljd af artisten vände tillbaka till Helsingfors, för att anordna expositionen af vår etnografiska afdelning. Vi uppsamlade i de trakter vi genomreste, hvad möjligen sedan vårt besök på uppresan blifvit sammanbragdt. Det var icke mycket.

Töysä. I Alavo stavnade vi än en gång och gjorde i skollärarens sällskap en intressant utfärd till *Töysä* kapell bland landtryggens kullar och dalar. Ej ett spår af Österbotten var der att upptäcka; utpräglat tavastländsk ansigtstyp, långa låga stugor, små fönster. Vi styrde kosan till *Tohni* gård i ödemarken, högt

* Första häftet har redan utkommit.

** Genom tidningsreferat torde det allmänna härom redan vara för läsaren bekant. Stugugruppens idé är följande: det är söndagsmorgon; unga Liisu har blifvit klädd till sin första nattvardsgång; mormor fäster just en prydnad af vackra sidenband på hennes ljusa hår; under tiden söker gamle morfar att hålla yngsta barnbarnet, som sitter i en takgunga, vid humör, medan den förståndiga lilla Tiinu står på en pall framför kärilhyllan i bakgrunden och äter gröt, och just vänder på hufvudet, för att lyssna till hvad morfar berättar. Den ärevördige morfadren är ingen annan än vår värd på Ala-Viitala, och mormor är f. d. gästgifvarmor från samma gård, en genompraktig gumma, — numera afliden, enl. hvad jag hört.

uppe på en kulle, der enligt sägen skulle finnas en flera hundra år gammal stuga och på vinden en „*puujumala*“, åt hvilken ännu hembures offer. — Vi voro alla tre i den högsta spänning, men oaktadt det försiktigaste tillvägagående lyckades vi icke upptäcka något afgudabeläte, men väl sågo vi mycket annat af intresse: ett gammalt rökpörte,* ett loft från 1776 af väldiga skogsjättar, en boda (eller lada), som år 1354 skall hafva utgjort öfra delen af en qvarn, men 1774 blifvit ändrad till det den nu var. Årtalen funnos på inre väggen. Dessutom berättade gårdens män för oss om „*ristin raunio*“, der Tohnifolket »under påfviska tiden tillbedt sina afgudar», och der sedan dess aldrig någon byggnad kunnat stå. Den sista hade brunnit. Traditionen om den jättestarke Tohngubben, som bar en tung sten till Storkyro kyrkobyggnad och på återvägen i Mustasaari »hamn» (handelsplats) gjorde sina uppköp: en tunna salt bar han på ryggen, en stor gryta på hufvudet såsom mössa och en jernstör i handen i stället för käpp, — denna tradition lefde ännu i gården.** Med mössan i hand förde berättaren oss kring och tog alltid gårdshusbonden till vitne på sina utsagors sanning: »eikö se ole tosi isäntä?» — »Kyllä se on tosi» blef det försäkrande svaret. Då artisten gjort ett par teckningar skockade sig folket kring honom för att få se hvad han tecknat; — man misstänkte oss påtagligen för några hemliga afsigter och hade kanske icke alldeles

* Se ofvan, sid. 42, f.

** Upptecknad af R. Aspelin och publicerad i tidskriften Suomi IX s. 168, ff.

rent samvete, ty ifrån det enda rum, dit vi ej sluppo in, luktade det starkt af bränvin, och flere af gårdens män voro vid vår ankomst druckne. —

Ett föremål af intresse fingo vi köpa: en „*silankrana*“ (sel-kran, tvärträ, som uppbär seldonen) groft tillyxad, omålad, men gammal. Då Storkyro åbro först var bygd måste alla vägfarande från andra socknar betala bropengar, men den, som hade en sådan »silankrana« på hästryggen gick fri. Den var alltså Isokyrö-boernes schibbolet.

Till ett lämpligt slut på denna reseskildring och för att visa hur lätt en turist kan blifva vilseledd i sina observationer, vill jag förtälja vårt sista minne från turen genom Österbotten. Kl. half elfva på aftonen nalkades vi norrifrån kommande Alavo kyrka och sågo då en procession af qvinnor hemlighetsfullt vandra fram mellan korsen på kyrkogården. Den som gick i spetsen, höll ett stort hvitt papper i sin hand och tycktes frammumla någon besvärjelseformel. Vårnatten var ljus, tre personer — artisten, undertecknad och skjutspojken — sågo detta spektakel med nyktra ögon. Jag beslöt genast att i en blifvande reseberättelse allvarligt beifra denna så offentligt bedrifna vidskepelse i en socken, som har namn om sig att höra till de mest civiliserade i vårt land. Men hvad hände! Följande dag, efter återkomsten från Töysä, hörde vi folkskollärarens fru berätta om en svärmisk tjänsteflicka, som aftonen förut begärt om tillåtelse att med sina kamrater få gå ut, för att i det fria studera — *Lammer moorin morsian*. Nu rann det upp

för mig ett ljus! Trollpackan var ingen annan än denna svärmiska tjensteflicka. — Reflexionerna göra sig sjelfva. —

Med tusen tacksamma helsningar till alla den etnografiska expeditionens vänner och gynnare inom det kära hemlandskapets vida landamären lyftar jag nu i kamraternes namn vördnadsfullt hatten, tillvinkande alla ett sista farväl:

Hyvästi kultaseni,
Hyvästi lintuni,
Kun lähteä mun täytyy
Nyt kotimaaltani!

